

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 143

Kasım - Aralık 2015

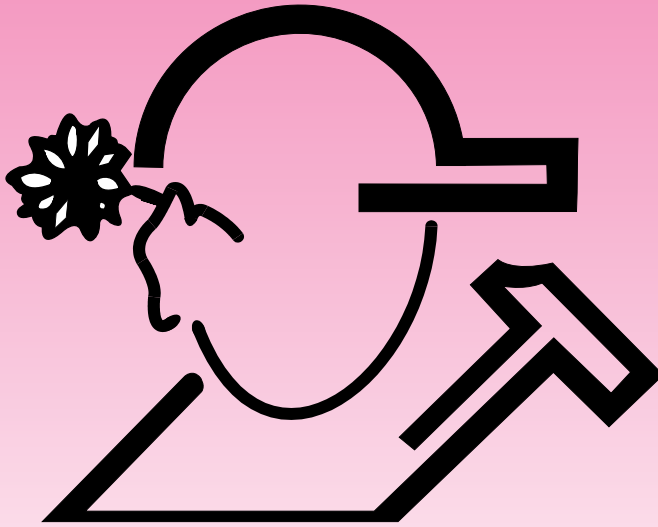
İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Kayıp Çocukluk, İpotekli Gelecek...
- Gençler İçin İnsana Yakışır İşin Yolunu Açmak
 - Dikkatsizlik Bir İş Kazası Nedeni midir?
 - İşyerlerinde Çukurlar ve Güvenlik
- Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 21

Türkiye'de Koruyucu Hekimliğin Mimarı : Dr. Refik Saydam

- Kadın Söyleşileri - 4 / Emeğin Görünmeyen Yüzü : Eğitim Emekçisi Kadınlar
 - Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus
 - Yapılarda Yaşanan Sorunlar
 - Prof.Dr. H.Nusret Fişek 101 Yaşında Anma Yazıları
 - Sağlık Nerede ?
 - Bariş Nerede ?
 - Çözüm Ellerimizde
 - Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde Buluştuk
 - Çocuğun İnsan Hakları Ödülü 2015 Nesin Vakfı'nın Oldu
 - İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :
- Selülozik Tiner İle Bronzdan Yapılmış Eşyanın Temizlenmesi

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu"nuza
Ödemek İster misiniz?*

www.fisek.org.tr

Fisek Enstitüsü'nün 33. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 23. Yılı

Kayıp Çocukluk, İpotekli Gelecek...

Taner AKPINAR*

Boko Haram örgütü, çocuklara yönelik vahşiliklerinde, sınır tanımıyor. Bu örgüt Nijerya'da, 10 yaşındaki bir kız çocuğun üzerine yerleştirdiği bombaları, bir Pazar yerinde patlatarak, çocukla birlikte 20 kişiyi daha öldürmüş ve patlamada bir o kadar kişi de ağır yaralanmıştır.⁽¹⁾ Görgü tanıkları, bu küçük kızın, patlamadan önce, olacıklar hakkında hiçbir fikrinin olma olasılığının bulunmadığını söylemiştir.⁽²⁾

www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africa-and-indian-ocean/nigeria

Çocuklar, Afganistan'da da kaçırılarak intihar bombacısı olarak kullanılmaktadır. Afgan yetkililer, son on yılda, 250 çocuğun intihar eylemi gerçekleştirmek üzereyken yakalandığını rapor etmektedir. Yetişkinlere kıyasla daha kolay ikna edilmeleri ya da zorlanmaları, güvenlik güçleri tarafından daha az kuşku çekmeleri gibi nedenler, özellikle çocukların bu vahşete alet edilmelerinin nedenleri olarak ortaya çıkmaktadır. İntihar bombacısı olarak seçilen çocukların, çoğunlukla yoksul çocuklar arasından seçilip, cennete gidecekleri, yoksulluktan ve diğer bütün sorunlardan kurtulacakları gibi boş vaatlerle kandırıldıkları söylenmektedir. Çocuklara, intihar eylemini gerçekleştirdikten sonra, süt ve bal akan ırmaklara kavuşacakları türünden yalanlar söylenmektedir.⁽³⁾ Afganistan'daki bu vahşetin perde arkasında, Taliban bulunmaktadır.

Çocuklar, yalnızca terör örgütleri tarafından mı tutsak edilip sömürülmektedir? Görünen o ki, terör örgütleri çocuklara yönelik vahşi tutumunda yalnız değil! ABD'de, 15 yaşındaki bir kız çocuğu, kendisini cezalandırmak için cep telefonunu elinden alan babasına ok saplayarak, ciddi şekilde yaralamıştır.⁽⁴⁾ Suudi Arabistan'da ise, babasından, akşam gelirken bilgisayar oyunu almasını isteyen dört yaşındaki bir çocuk, eve eli boş gelen babasını silahla vurmuştur.⁽⁵⁾

İngiltere'de, çocuk suçluluğu ürkütücü bir hal almaya başlamıştır, son birkaç yılda 10-12 yaş arasında 8.511 çocuk tecavüz, cinayet, cinayete teşebbüs ve diğer suçlardan yakalanmıştır. Bu ülkede, 10 yaşın altındaki çocuklar, yasal olarak işledikleri suçlar nedeniyle tutuklanıp cezalandırılmamaktadır.⁽⁶⁾

Kamboçya, Tayland ve Vietnam'da 10-17 yaş arasındaki 387 çocuğu kapsayan bir araştırmanın sonuçları, çocukların uğradığı şiddetin boyutlarını ortaya dökmektedir. Araştırma kapsamındaki çocuklar, fuhuşa zorlanan, dilencilik yaptırılan ve balıkçılık işlerinde çalıştırılan çocuklardır. Bu çocukların % 56'sının depresyonda olduğu, % 30'unun kaygılı olduğu ve % 25'inin de travma sonrası stres bozukluğu yaşadığı saptanmıştır. Çocukların % 12'si kendine zarar vermiş ya da öldürmeye çalışmış, % 16'sı da intihar etmeyi düşündüğünü söylemiştir.⁽⁷⁾

Hindistan'da, 200.000'i 14 yaşından küçük olmak üzere yaklaşık yarım milyon çocuğun, pamuk tarlalarında günlük 8-12 saat boyunca çalıştırıldığı rapor edilmektedir. Üstelik çocuklar, bir de zehirli tarım ilaçlarına sunuk (maruz) kalmakta ve bütün bu çalışmanın karşılığında çok düşük ücretler almaktadırlar.⁽⁸⁾

www.indianet.nl/pb150723e.html

ABD'deki eğitim sistemini konu alan bir araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmenler öğrencilerin okullardaki uygunsuz davranışlarına, onların siyah ya da beyaz olmasına göre farklı davranmaktadır. Siyah öğrencilere, daha çok okuldan uzaklaştırma, atılma ya da yasalardaki diğer cezalar verilirken, beyaz öğrenciler özel eğitim hizmetlerine, tıbbi ve psikolojik tedaviye yönlendirilmektedir.⁽⁹⁾

Avrupa'daki en düşük evlilik yaşına sahip ülkelerden biri olan İspanya'da, yürürlüğe konulan bir yasa ile evlilik yaşı 14 yaştan 16 yaşa yükseltilmiştir. Bu yeni yasadan önce 14 yaşında olanların

www.huffingtonpost.com/entry/racial-disparities-american-schools_55b67572

mahkeme kararı ile evlenmelerine izin verilmekteydi. 2000-2014 arası dönemde 16 yaşın altında 365 çocuk mahkeme kararıyla evlendirilmiştir. 1990'larda 2.678 ve 1980'lerde de 12.867 çocuk, 16 yaşından küçükken mahkeme kararıyla evlenmelerine izin verilmiştir.⁽¹⁰⁾

Afrika'da futbol oynayan küçük yaşta çocukların, Asya'daki bazı futbol kulüplerine satıldığı ve bu küçük futbolculara zorla sözleşme imzalatıldığı ortaya çıkartılmıştır. Çocukları bu şekilde zorla alıkoyan futbol kulüplerinin nihai amacının, onları yetiştirip satarak büyük paralar kazanmak olduğu belirtilmektedir.⁽¹¹⁾

Yobazlık ve yoksulluk bugünümüzü karartmakla kalmıyor, bu iki bela çocuklar üzerinde kurduğu tahakkümle, kendini yeniden üretiyor ve geleceği de ipotek altına alıyor. Böylesi bir şiddete maruz kalan çocuklardan, geleceğin barışçıl toplumunu kurlmaları beklenebilir mi?!

KAYNAKLAR :

- (1) <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africa-and-indian-ocean/nigeria/11337456/Suicide-bombing-by-10-year-old-girl-in-Nigeria-kills-at-least-10.html>
- (2) http://www.nytimes.com/2015/01/11/world/africa/suicide-bomber-hits-maiduguri-nigeria-market.html?_r=0
- (3) <http://www.bbc.com/news/world-asia-27250144>
- (4) <http://abcnews.go.com/US/girl-shoots-dad-taking-cell-phone-police/story?id=13695008>
- (5) <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2133863/Angry-Saudi-boy-4-shoots-father-dead-refused-buy-PLAYSTATION.html>
- (6) <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/shocking-child-crimewave-figures-revealed-2921094>
- (7) http://www.trust.org/item/20150908150121-l41kk/?utm_medium=email&utm_campaign=expresso%20sept%209%202015&utm_content=expresso%20sept%209%202015%20CID_15868020ba77e208ba4812f6c522a424&utm_source=Campaign%20Monitor&utm_term=Violence%20self-harm%20and%20suicide%20common%20among%20trafficked%20children%20-%2020researchers
- (8) <http://www.indianet.nl/pb150723e.html>
- (9) http://www.huffingtonpost.com/entry/racial-disparities-american-schools_55b67572e4b0074ba5a576c1?ir=Black+Voices§ion=black-voices&utm_campaign=072815&utm_medium=email&utm_source=Alert-black-voices&utm_content=Photo&ncid=ewslthushpimg00000003
- (10) <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/spain-raises-minimum-marriage-age-from-14-to-16-to-stop-forced-unions-and-sexual-exploitation-10412632.html>
- (11) <https://www.crin.org/en/library/news-archive/trafficking-underage-african-footballers-trafficked-laos>

* Yrd.Doç.Dr. Akdeniz Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

Gençler İçin İnsana Yakışır İşin Yolunu Açmak^(*)

Özetleyen : Damlanur TAT**

Özet

Çocuk işçiliğini önlemeye yönelik hızla devam eden küresel eylemler ile birlikte gençler için insana yakışır iş olanaklarının eksikliği gerçeklikleri günümüzde hala devam etmektedir. Bugün 168 milyon çocuğun çocuk işçi, yaşları 15-24 yaşları arasında değişen 75 milyon gencin işsiz olduğu ve daha fazlasının adil gelir, iş yeri güvenliği, sosyal güvenlik ve diğer temel insana yakışır iş niteliklerinden yoksun olarak çalışmaya mecbur kaldığı bilinmektedir.

Bu dünya raporu çocuk emeğinin önüne geçilmesi ve gençler için insan yakışır iş sağlanması "ikiz mücadelesi"ne odaklanmaktadır. Bu amaç; 2015 Sonrası Kalkınma Ajandası'nı uygulamada çocuk emeği ve gençlerin insana yakışır iş eksikliği konusundaki engeller ve bu iki mücadele arasındaki yakın bağlantı üzerinden hareketle ortaya çıkmıştır. 2015 sonrası süreçte Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin ana damarlarından biri olan "herkes için insana yakışır iş'in, çocuk işçiliğini önlemeden ve gençlerin insana yakışır iş eksikliğini ortadan kaldırmadan gerçekleşmesinin mümkün olmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Rapor; standartların, konsept ve politikaların ele alınması ile başlamaktadır. Ardından, çocuk işçiliği ve genç işsizliği arasındaki iki yönlü bağlantıyı öncelikle çocuk emeğinin ve okulu erken yaşta bırakmanın gençliğe geçiş yolunu nasıl etkilediğini, sonrasında da genç istihdamının zorlukları ve eğitime geri dönüşlerin az olmasının hane halkının çocuk emeği ve yaşam döngüsünün erken zamanlarını okulda geçirme konusundaki kararlarını etkilemesi ele alınmıştır. Sonrasında rapor, hem çocuk işçiliği hem de genç istihdamı ile örtüşen 15-17 yaş grubundaki çocuk emeği üzerine eğilir. Ardından, çocuk emeğine ve gençlerin insana yakışır iş eksikliği yönelik politikalar ve önerilerin bütünlüğünün geliştirilmesine yönelik bir takım öneri ile sona erer.

Gençlerin istihdam durumları çocuk emeği için niçin önemlidir? Gençlerin piyasa koşullarında karşılaştığı durumlar çocuk işçiliği ile ilişkili midir? Genç istihdamının zayıf olması çocukların hayatlarının erken döneminde eğitim almaları konusunda caydırıcı bir faktör olmakta, genç istihdamının yüksek olması da bu konuda pozitif bir etki yaratmaktadır. Başka bir ifadeyle aileler, gelecekte elde edilecek daha yüksek kazanç için

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi, 2009, Nevzat Hız, "Asil Kömür", (Renklibaskı - Sergileme)

çocuklarının eğitimlerine katlanmaya daha yatkındır. Rapor, bu başlık altında Hindistan'da ve Meksika'daki vaka incelemelerini ele alır.

15-17 yaşlarındaki yetişkinler arasında çocuk emeği ile anlatılmak istenen, aslında genel minimum çalışma yaşı üstünde olan fakat henüz yetişkin olmayan gençlerin tehlikeli işlerde çalışmasının; çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olması ve uluslararası çalışma standartlarını ihlali durumu oluşturmaktadır. Daha basit bir anlatımla, daha büyük yaşlardaki çocuklar arasındaki çocuk işçiliği ile mücadele etmeden, çocuk işçiliği ile mücadelenin başarıya ulaşması mümkün değildir. Bu açıdan; 15-17 yaş grubunda ve tehlikeli işlerde çalışan gençlerin varlığını sürdürmesi gençler için insana yakışır iş hedefleri doğrultusundaki en büyük engeldir ve bu gençlerin sayısı ILO 2012 verilerine göre toplam 47.5 milyondur.

Tüm bunların ışığında rapor, çocuk emeğinin önüne geçilmesi ve gençler için insana yakışır iş eksikliğinin ortadan kaldırılması için uyumlu bir politika önerisinde bulunur. Uyumlu politikadan kasıt; eğitim, çocuk emeği ve çocuk işçiliği olan ülkelerdeki genç istihdamı arasındaki yakın ilişkinin bilincinde olarak ortaya konan politikalar. Politikanın başarıya ulaşması için izlenecek adımlar ise sırasıyla; erken müdahale (çocukların çocuk işçiliğinden çıkarılıp okula gönderilmeleri), okuldan işe geçişin kolaylaştırılması (gençler için insana yakışır iş olanaklarının sunulma-

sı), tehlikeli işler için yetişkinlerin öne çıkarılması (15-17 yaş grubundaki çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması), toplumsal cinsiyet (kız çocukları ve gençlerin özel hassasiyetlerinin hesaba katılması), bilgiye dayalı politika gelişimini güvence altına almak (çocuk işçiliği ve genç istihdamı ile ilgili bilgi eksiklerini tamamlamak) olarak belirtilmiştir.

Rapor

Bu rapor 2010 yılında yapılan Hague Küresel Çocuk Emeği Konferansı'nda planlanan Dünya Çocuk Emeği Raporu serisinin ikinci raporudur. Serinin amacı, 2016 yılına kadar çocuk emeğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik küresel çabaları bilgilendirmeye yardımcı olmaktır. Ayrıca Dünya Raporları; Kasım 2010'da ILO'nun Yönetim kurulu tarafından ve Kasım 2012 iş yerinde Temel Prensiplerin ve Hakların Geliştirilmesi Eylem Planı'nca uygun bulunmuş olan 2010 Çocuk Emeği Küresel Eylem Planı'nın bütünleyici parçasıdır. Seride çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasını hızlandırmaya yönelik politika çalışmalarının için kanıt temelli vaka incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Raporda ilk olarak çalışmaya geçiş ve okulu bırakmanın bu geçişi nasıl etkilediği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca ILO'nun Okuldan İşe Geçiş Araştırması, gelişmekte olan ülkelerde gençlerin işe başlama yollarını ve işe erken yaşta geçişin başlamasının gençlerin işe geçiş yolu ve bunun sonuçları üzerindeki etkisinin karakterize edilmesine yardımcı olmaktadır. Araştırmada incelenen ülkelerde gençlerin büyük çoğunluğu genel olarak 15 yaşında veya daha önce okulu bırakmaktadır. Bu çocuklar iş dünyasının dışında kalmakta ve bu yaşlarda asla iş dünyasına katılamamaktadır. En sonunda iş dünyasında kendine yer bulmayı başaran gençlerin güvenli ve sabit bir iş bulması ise daha eğitilmiş olanlara kıyasla daha az muhtemeldir (job stability yani iş kararlılığı 12 ay ve daha uzun süre için, sözleşmeli olarak, ödeme karşılığında çalışılan iştir). Ayrıca iş kararlılığı, işyeri güvenliği ve insana yakışır iş için kritiktir, işe geçişin beklenen bir sonucudur. Dahası; araştırmanın yapıldığı ülkelerde görüldüğü üzere, kendi aileleri veya diğer faktörler tarafından okulu bırakmaya zorlanan 15 yaşından küçük çocuklar iş bulma konusunda dezavantajlı pozisyona düşmektedir ve insana yakışır iş bulmaları, eğitim alan çocuklardan daha uzun sürmektedir.

Peki gençliğin istihdam durumu çocuk işçiliği için neden önemlidir?

Genç istihdamı beklentisinin düşük

* Uluslararası Çalışma Örgütü Dünya Çocuk İşçiliği Raporu 2015

** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

olması çocukların erken yaşta eğitimlerine yatırım yapmaları için caydırıcı bir faktördür. Diğer bir anlatımla, gelişmiş yetenek gerektiren insana yakışır iş olanaklarının az olduğu ve eğitimin getirisinin düşük olduğu ülkelerde aileler çocuklarının iş hayata atılmasını ertelemek için daha az nedene sahip olmaktadır ve çocukların eğitimlerini bir yük olarak görebilmektedir. Fakat; vasıflı işçiye olan talebin yüksek olduğu ve eğitimin uzun vadedeki geri kazanımlarının yüksek olduğu ülkelerde aileler, çocuklarının iş hayatına atılmasını ertelemeye daha çok istekli olmaktadır ve çocuklarının eğitime yatırım yapmaktadır.

15-17 yaş grubu yetişkinler arasında çocuk işçiliği

ILO'nun 2012 verilerine göre 15-17 yaş grubu arasında ve tehlikeli işlerde çalışan çocukların sayısı 47.5 milyondur ve bu sayı 15-17 yaş grubunda çalışan tüm çocukların %40'lık dilimini oluşturmaktadır. Bu durum açıkça insana yakışır iş eksikliği gözler önüne sermektedir. Bu yaş grubunda ve tehlikeli işlerde çalışan çocuklar, çocuk işçisi olarak çalışan tüm çocukların yaklaşık dörtte birini(%28) oluşturmaktadır. Bu açıdan raporda öneri olarak, ulusal politikaların gençlerin tehlikeli işlerden uzaklaştırılması ve iş yerlerindeki tehlikeli iş koşullarının ortadan kaldırılması görüşleri belirtilmiştir. Nihai politika amacı insana yakışır iş olması gerektiği için, gençlerin tehlikeli işlerden uzaklaştırılması birincil öncelik olarak kabul görmüştür. Raporda ülkelerin tehlikeli işlerde çalışan gençlerin durumu ile ilgili veriler paylaşılmış, ülkeler ve bölgeler arasında büyük farklılaşma olduğu gözlemlenmiştir.

Çocuk işçiliği ve genç istihdamı ilişkisini anlamak: Bir yaşam döngüsü perspektifi

Kaliteli bir eğitim ve normal fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimi destekleyen bir çevre, bu yaşam döngüsünün ilk adımı olarak önem taşımaktadır. Bu adımı başarıyla tamamlayan çocukların iş hayatına geçişte ve yetişkinliğin ilk zamanlarında daha başarılı oldukları görülmüştür. Ayrıca iş hayatına geçmiş ve insana yakışır iş sahibi olmuş genç yetişkinler, yeterli ve sabit bir gelire sahip olacak bu da onların sosyal korunması ve yaşlılıkları için güvence verecektir. Bu adım en başında okula gitmek yerine çocuk işçiliği ile bozulmaya uğradığında ise, hayatın diğer adımlarında insana yakışır iş bulma ihtimali de azalmaktadır. Yani çocuk işçiliği gençlerin zafiyetlerini artırmakta ve insana yakışır işe ulaşmalarını zorlaştırmaktadır. Bu ilişki tersten de geçerlidir, yetişkinler ve gençler için az iş olanağı olması

www.sozcu.com.tr/2015/dunya/dunyada-168-milyon-cocuk-

çocukların eğitimlerine devam etmesi için caydırıcı bir etkiye sahiptir.

Okuldan işe geçiş

ILO'nun Okuldan işe Araştırması, araştırmanın yapıldığı ülkelerdeki genç ve genç yetişkinlerin %20 ila %30'unun 15 yaşında yani çocuk işçi olarak iş hayatına katıldığını ortaya çıkarmıştır. Yine aynı çalışma, bu ülkelerdeki daha pek çok çocuğun yoksulluk, eğitime ulaşmama sıkıntılar, eğitim kalitesi ve cinsiyet ile ilişkili sosyal baskılar nedeniyle 15 yaşından önce okulu bıraktığını belirtmiştir.

IPEC tarafından SIMPOC (Statistical Information and Monitoring Programme on Child Labor) araştırmasında 12 ülke incelenmiştir. Bu ülkelerde çocuk işçi olarak çalışan çocukların eğitim seviyelerinin, diğerlerine kıyasla düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukken ücretsiz ev işçisi olarak çalışan çocukların yaşları büyüdükçe de insana yakışır iş bulmaktan ziyade, eskiden beri yapmaya devam ettikleri işleri yapmaları dolayısıyla ücretsiz aile işçisi olarak yaşamaya devam etmeleri, ücretli iş bulmakta zorlanmaları, iş bulabilenlerin de düşük ücretler karşılığında çalıştığı da raporda belirtilmiştir.

SWTS(School to Work Transition Survey); okul hayatından iş hayatına geçmeyi planlamayan gençler ve nihayetinde bir işe girmeyi bekleyen gençlerin, işe geçiş sürelerinin ölçülmesi üzerine yoğunlaşmış bir araştırmadır. Bu araştırmaya göre gençlerin %19'u bir işe başlamayı beklememektedir ve iş dünyasının dışında kalmaktadır(ki bu durum işsizlik oranlarını etkilemek-

www.sozcu.com.tr/2015/dunya/dunyada-168-milyon-cocuk

tedir). Bu oran en yüksek %25 oranıyla ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika(MENA)'da görülmüştür. Bu araştırmada iş hayatına geçmeyi beklemeyen gençlerin cinsiyete göre dağılımlarının farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Yine MENA'da genç kadınların dezavantajlı oldukları belirtilmektedir. Ortalama iş bulma süre ise SWTS ülkelerinde 2 yıl olarak bulunmuştur. MENA ülkelerinde ise ortalama 37 aydır.

Okulu bırakma ve okuldan işe geçiş

15 yaşından önce okulu bırakma ve iş hayatına geçiş, Sahra Altı Afrika'daki düşük gelirli ülkelerde ve Asya'da daha çok karşılaşılan bir durumdur. Bu ülkeler okuldan ayrılma yönünden, cinsiyete göre farklılık gösterir ve genelde genç kızlar bu durumu en çok tecrübe edenlerdir. Fakat genel olarak dünyada, okuldan erken ayrılmış çocukların hiç bir zaman iş bulamaması daha muhtemeldir. Cinsiyet farklılığı ise, daha ilerideki yaşlarda okuldan ayrılma durumunda ortadan kalkmakta ve daha çok eğitim almış çocukların iş bulma ihtimalleri artmaktadır. Okuldan erken ayrılma ayrıca bir işte yerini sağlamlaştırmayı da olumsuz açısından etkiler. Okulu erken yaşta bırakan çocukların ilk işlerinden ilk kalıcı işlerine geçişleri daha uzun sürede gerçekleşmektedir. Erken yaşta çalışmaya başlayan çocuklar, ilk kalıcı işlerine sahip olana kadar pek çok geçici/kısa süreli işte çalışmaktadır.

Vasıflı işçi talebi

Eğer yüksek beceri ve eğitim gerektiren işler artarsa, aileler de çocuklarının okulda daha çok vakit geçirmesine ve iş hayatına geçişlerinin ertelenmesine ikna olur. Yüksek beceri gerektiren işler her zaman insana yakışır iş olmamakla birlikte, iş hayatında az beceri gerektiren işlere kıyasla daha çok insana yakışır iş kriterini sağlamaktadır(Bu konu dahilinde sanayileşmenin artması ile birlikte vasıfsız işçiye olan talebin arttığı, kayıt dışı ekonominin yükünün arttığı da unutulmamalıdır). Hindistan'da bilgi teknolojileri, Meksika'da imalat endüstrisi ihracının artması gibi durumlar ise vasıflı işçiye olan talebi artırmıştır. Hindistan'da özellikle 1990'ların başlarından itibaren bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişme, okula kayıt oranlarını da artırmıştır.

İş gücü piyasasındaki koşulları algılama

Eğer aileler iş gücü piyasasındaki değişimlerden haberdar değilse, bu değişime karşı harekete geçemeyeceklerdir. O yüzden ailelerin algısı çok önemlidir. Bu vurgunun altında yatan, bu değişimin olduğu yerlerdeki vasıflı işçi talebi yükselmesi bilgisinin talebin olduğu coğrafi alanlarda yoğunlaşması gerçeğidir. Ailelerin vasıflı ve vasıfsız işçi talebindeki değişimleri doğru ve yeter-

li anlayamaması çocukların okula veya işe gitmeleri ile ilgili yanlış kararlar alınmasına neden olmaktadır.

15-17 yaşları arasındaki genç yetişkinlerin yaptıkları işler

Bu işlerde yukarıda da belirtildiği gibi 47.5 milyon genç çalışmaktadır. Bunların 38.7'si erkek, 8.8'i de kızdır. Dünyada genel olarak çocuk işçiliğinin azaltılması düşüş eğiliminde olsa da bu yaşlar arasındaki çocuk işçiliğinin azaltılması 5-14 yaşları arasındaki çocuk işçiliğine kıyasla daha yavaş olmaktadır.

Ayrıca bu yaşlar arasında tehlikeli işlerde çalışan çocukların dağılımı ülkelerde kentlerde ve kırsal kesimlerde farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların en çok olduğu ülkeler: Nikaragua, Honduras, El Salvador, Brezilya, Ekvador, Kamboçya, Vietnam ve Lao Pdr'dir ki bu ülkelerde tarımsal üretim çok fazladır. Bu başlık altındaki diğer bir inceleme konusu da genç yetişkinlerin de yetişkinler gibi tehlikeli işlerde çalışmasıdır. Hatta Honduras, Ekvador, Uruguay ve Ürdün'de tehlikeli işlerde genç yetişkinler, yetişkinlerden daha çok yer almaktadır.

Genç yetişkinlerin tehlikeli işlerdeki cinsiyet dağılımında ise erkekler ağır basmaktadır. Fakat cinsiyet farketmesizin tüm çocuklar iş ilke alakalı hastalık ve yaralanmalarla karşılaşmakta, eğitimlerinden geri kalmaktadır.

İleriki adım: Çocuk işçiliği ile mücadele ve gençlerin insana yakışır iş eksiği için bütüncül bir politika yaklaşımı

Buraya kadar çocuk işçiliği ve genç istihdamı arasındaki yakın ilişki ele alınmaya, geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu başlık altında; belirtilen ilişkinin ışığında, mantıklı politikalar oluşturulmasına yönelik çalışmalar ele alınacaktır. Dahası, "herkes için insana yakışır iş" geliştirmek 2015 Sonrası Gelişme Gündemi için de önemli bir adım olacaktır. Eğitim, çocuk işçiliği ve genç istihdamını ele alan politika yaklaşımı bu amacın gerçekleştirilmesi için hayatidir.

> Erken müdahale (çocukların çocuk işçiliğinden çıkarılıp okula gönderilmeleri): Yukarıda belirtildiği üzere, çocukların erken yaşta okulu bırakmaları ve iş hayatına erken yaşta atılmaları, genç yetişkinlerin iş hayatına geçiş yolları olumsuz yönden etkilemektedir. Çocukların çocuk işçiliğinden uzaklaştırılması ve okula devam etmelerinin sağlanması sadece kendi içinde bir amaç olmanın ötesinde çocukların, daha sonraki öğrenme ve iş hayatlarına başarıyla ayak uydurmaları için, yetişkinliğe temel bilgi ve beceriler ile geçmesini garanti altına alması açı-

www.sozcu.com.tr/2015/dunya/dunyada-168-milyon-cocuk-isci-

sından önem taşımaktadır. Bu yüzden çocuk işçiliği ile mücadelede politika dayanağı olarak eğitim ve sosyal koruma öne çıkmıştır. Ücretsiz, zorunlu ve kaliteli eğitim ile minimum çalışma yaşı, ailelerin çocukların eğitimlerine yatırım yapması da çocuk işçiliği için birer alternatif olarak görülmektedir. Sosyal korumanın genişletilmesi çocukların, ekonomik kriz ve sosyal korunmasızlık durumlarında ailelerin hayatta kalma stratejileri olarak kullanılmasının önüne geçmeye yardımcı olacaktır.

> Okuldan işe geçişin kolaylaştırılması (gençler için insana yakışır iş olanaklarının sunulması): İş piyasasında gençlerin öne çıkması ve eğitimin iş piyasasındaki öneminin artması; aile üyelerinin çocukların iş ve okul zamanları arasındaki ayrım konusundaki kararlarında etkili olmaktadır. Gençler için insana yakışır iş olanaklarının sayısal olarak artması ve çeşitlenmesi sadece genç işsizliğin çözümüne yönelik değil aynı zamanda çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik stratejiler için de gerekli bir unsurdur.

> Tehlikeli işler için yetişkinlerin öne çıkarılması (15-17 yaş grubundaki çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması): Bunun için yapılması gereken öncelikli olarak gençlerin tehlikeli işlerden geri çekilmesidir. Bu geri çekiliş için de gençlere destekleme yardımları ve insana yakışır iş sahibi olabilmeleri için ikinci bir şans yaratılmasıdır.

> Toplumsal cinsiyet (kız çocukları ve gençlerin özel hassasiyetlerinin hesaba katılması): Toplumsal cinsiyetin hesaba katılması çocuk işçiliğine yönelik erken müdahalenin başarılı olması ve daha sonraki insan onuruna yakışır işe başarılı bir geçiş yapılması için kritik öneme sahiptir. Bu konuda kız çocukları, kendi evlerinde onlardan talep edilen ev işçiliği, küçük yaşta evlendirilmek gibi zorluklarla, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleriyle karşılaşmaktadır. Genç kızlar ise iş hayatında yeterli insana yakışır iş fırsatı bulamamakta ve insana yakışır işe geçişte zorluklar yaşamaktadır. Dahası, kariyerlerinde evlilik ve ailesel nedenlerle daha yavaş ilerlemektedirler. Bu açıdan genç kızların eşit iş olanak-

larına sahip olmasının güvence altına alınması ve gençlerin eşit şekilde eğitim ve iş hayatında yer alması sağlanmalıdır.

> Bilgiye dayalı politika gelişimini güvence altına almak (çocuk işçiliği ve genç istihdamı ile ilgili bilgi eksiklerini tamamlamak): Çocuk işçiliği ve genç istihdamına yönelik kanıt temelli çalışmalar-daki önemli gelişmelere rağmen, bu Rapor politika formülasyonu anlamında önemli kısıtların bulunduğu göstermektedir. Bu kısıtlar veya boşluklar; a) çocuk işçiliğinin gelecekteki iş piyasasına olan etkisi ve bu etkinin okula ve işe aynı anda devam edilmesinden ve farklı çocuk işçiliği türlerinden nasıl etkilendiği, b) gençler tarafından icra edilen işlerin neler olduğu ve gençlerin bu işlerde çalışmaya iten faktörlerin neler olduğu, tehlikeli işlerde yeterli ölçme kriterinin geliştirilmesinde önceliklerin belirlenmesi, c) gençlerin iş piyasasındaki rolleri ve ailelerin çocukların erken yaşta okula gitmesi ve çalışması ile ilgili kararları, d) çocuk işçiliği ve genç istihdamı ile ilgili politika ve müdahaleler. Bunlara ek olarak, gençlerin çalıştığı tehlikeli işlere yönelik politikaların sonuçları, genç istihdamı politikalarının çocuk işçiliğine etkileri ve çocuk işçiliği politikalarının genç istihdamına etkileri ile ilgili daha çok kanıtı ihtiyaç vardır.

> İlerleme için gerekli koşulları sağlamak (Fırsat veren bir ortam oluşturmak): Çocukların çocuk işçiliğinden çıkarılması ve okula yönlendirilmesi süreci ile gençlere insana yakışır iş sunulması; ekonomik ve hukuki bir çevre eksikliği ile mümkün değildir. 2015 sonrası Kalkınma Programı gibi makroekonomik programlar gençler için insana yakışır iş olanaklarının sağlanması açısından fırsat olarak değerlendirilebilir. Gençlerin tehlikeli işlerden uzaklaşması ve okul hayatlarında geliştikten sonra iş hayatına atılmalarının öne çıkması da çocuk işçilerin ve ailelerinin zamanla okula daha fazla önem vermesi ve bu süreci uzun dönemli geri getirisi olan bir yatırım olarak görmelerini sağlayacaktır.

Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik çalışmaların sürdürülebilir ilerlemesinin devamlılığı ve gençler için insana yakışır iş olanaklarının sağlanması hukuki açıdan çok önemlidir. Özellikle uluslararası standartların ulusal politikalar, planlar ve programlara aktarılması da hayati önem taşır. Ayrıca genç işçilerin haklarının, sömürden ve tehlikeden korunmalarının garanti altına alınması gereklidir. Bu konuda alınan uluslararası kararlar güçlendirilmeli, gençlerin işverenlerin ve çalışan örgütlerinin dahil olduğu sosyal diyaloglar geliştirilmelidir.

Dikkatsizlik Bir İş Kazası Nedeni midir?

Ebru KAYA*

İş kazalarının nedenlerinin araştırılmasında kullanılan kaza oluşum teorilerinde farklı yaklaşımlar ve farklı sınıflandırmalar kullanılmış olsa da tümünde insan faktörünün kazaya olan etkisi göz önünde bulundurulur. Bu kaza oluşum teorilerinden biri olan domino kuramında iş kazasının gerçekleşmesi için gerekli olan beş adım sıralanır ve ancak bunların arka arkaya gelmesiyle kazanın gerçekleşeceği söylenir. Bu beş adım; 1) Doğuştan Gelen Özellikler ve Sosyal Çevre, 2) Kişisel Kusurlar, 3) Tehlikeli Hareket-Tehlikeli Durum, 4) Kaza Olayı ve 5) Yaralanmadır.⁽¹⁾ Domino kuramında sıralanan bu beş adımın herhangi birinin ortadan kaldırılması durumunda kaza zinciri kopar ve kaza gerçekleşmez. Domino etkisi kuramını diğer kaza oluşum teorilerinden ayıran özellik kazanın gerçekleşmesinin önlenmesi noktasındaki yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre kaza zincirinin ancak 3. halkasına müdahale edilerek kazalar önlenir. Kaza zincirinin birinci ve ikinci halkası kişinin geçmişi ve kişilik özelliklerini kapsadığından iş kazalarını önlemek için bunlara müdahale edilemez.

Dikkatsizlik, pervasızlık, önemseme, sinirlilik, ihmal gibi kişilik özellikleri kaza zincirinin ikinci halkasına dâhildir. Yani domino kuramına göre müdahale edilemeyecek olan alanın bileşenleridir. İstatistiklerde iş kazası nedeni olarak yer bulan ve büyük oranlarda kaza nedeni olarak gösterilen dikkatsizlik, kazalara neden olsa dahi dikkatsizliği ortadan kaldıracak bir çalışma, iş güvenliği çalışmalarının kapsamına girmez. Bu çerçevede, dikkatsizliğin tek başına kaza nedeni olarak gösterilmesi, bu kazaların iş güvenliği çalışmaları ile engellenemeyeceği anlamına gelir ve kök nedenleri araştırıldığında önleyici çalışma yapılabilecek birçok kaza önlenemez kazalar gibi görünür.

İş kazalarının engellenebilmesi için tepkisel değil önleyici olmak gerekir. İş kazalarında önleyici olmak için yapılan çalışmalardan en önemlisi kazanın temel nedenini bulmaktır. Yaşanan kazanın nedeni doğru şekilde tespit edildiğinde gelecekte yaşanabilecek kazaların önüne geçilebilir.

Kök neden analizi, hata ve problemlerin temel nedeninin anlaşılması için kullanılan bir problem çözme yöntemidir. Bir faktörün ortadan kaldırılması

istenmeyen olayın oluşmasını engelliyorsa bu faktöre kök neden denir. Kök neden dışındaki diğer faktörlerin ortadan kaldırılması sonucu etkilese dahi tekrar ortaya çıkmasını önlemez. Bu nedenle istenmeyen bir sonucu ortadan kaldırmak için onun kök nedenini bulmak ve kök nedeni ortadan kaldırmak gerekir. İş kazası nedenlerinin araştırılmasında kök neden analizinden faydalanılarak kazaların temel nedenleri bulunur, olumsuz durumlar giderilir ve böylece olası kazalar önlenir. Ancak, kaza nedeni olarak gösterdiğimiz dikkatsizlik, kazanın temel nedenini gizliyse bir sonraki benzer kazayı önlememiz mümkün değildir.

İnsanın kişilik özelliği olarak kabul edilen ve kaza teorisinde müdahale edilemeyecek halkada olan dikkatsizlik, iş kazalarının temel nedeni olmasa da kazayı etkileyen faktörlerden olabilir. Ayrıca çalışma ortamında bu kişilik özelliğini tetikleyen veya ortaya çıkacak başka faktörler de olabilir.

Brezilya'nın Piracicaba şehrinde yürütülen bir çalışmada iş kazalarının çalışma ortamındaki gürültüyle ilgili olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda kaza oranlarının gürültüye maruz kalan çalışanlarda gürültülü ortamda bulunmayanlara göre iki kat fazla olduğu sonucuna varılmıştır.⁽²⁾ Gürültü çalışanın dikkatini toplamamasını engelleyen faktörlerden biridir. Yani endüstriyel gürültüye maruziyet işitme duyusuna zarar vermekle kalmaz, iş kazası yaşanma olasılığını da artırır.

Başka bir çalışmada gece yapılan çalışmalarda fizyolojik uyku halinin çalışanların performansını kötü etkilediği ortaya çıkmıştır. Bu durum gece çalışmalarındaki yüksek iş kazası istatistiklerinin açıklaması olabilecek niteliktedir.⁽³⁾ Gece çalışmalarının planlanmasında çalışanların uyku düzenlerine ve uyuma periyodlarına dikkat edilmediği durumda iş kazaları yaşanabilir.

İş kaynaklı kazalar nedeniyle şiddetli bel ağrıları yaşayan 437 hasta üzerinde yapılan çalışmada, bunlardan yalnızca %33'ünün kendi iş tanımlarındaki işleri yaptıkları ortaya çıkmıştır.⁽⁴⁾ Çalışanın bilmediği bir işi yaparken dikkatsizlik yapması yalnızca çalışanın hatası mıdır ve yaşanan kazanın temel nedeni midir?

Geçici ve sürekli işçilerin iş kazası sıklıkları ve şiddetlerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada ise iş güvencesinin çalışanların performanslarına etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmanın

Fotoğraf: www.ucarsigorta.com/wp-content/uploads/2013/09/is-kazasi adresinden alınmıştır.

sonucunda geçici işçilerde kaza sıklığı ve şiddetinin kalıcı işçilerinkine göre önemli ölçüde yüksek olduğu görülmüştür.⁽⁵⁾ İşyerlerinde çalışanların iş güvenliği önlemlerini almaları konusunda motivasyonlarını düşüren bu kadar çeşitli faktör varken, iş kazalarının nedeni olarak insan faktörünün seçilmesinde daha temkinli olunması gerekir.

İş kazalarının kök nedenlerinin bulunması için kazaya etki edebilecek tüm faktörler araştırılmalıdır. İnsan, makine, çalışma ortamı ve yönetsel faaliyetler tüm yönleriyle incelenmeli ve kazaya etki eden faktörlerden hangisinin kazanın temel nedeni olduğu konusunda kesin bir sonuca varılmadan harekete geçilmemelidir. Kaza nedeni olarak insan faktörünün bir etken olduğu durumlarda iş organizasyonunun insanın zaaflarına uygun olarak yapıp yapılmadığı soruşturulmalıdır. İnsanın hata yapabilecek bir varlık olduğu ve bu hataların tamamıyla engellenemeyeceği kabul edilmeli ve çalışma ortamı bu hataları tolere edebilecek şekilde tasarlanmalıdır. Kaza nedenleri araştırılırken hızlı davranıp insana ait faktörlerin kaza nedeni olarak belirlenmesi yerine akılda her zaman bir soru işareti olmalıdır: Dikkatsizlik bir iş kazası nedeni midir?

Kaynaklar

- (1) Heinrich H.W. *Industrial accident prevention: a scientific approach*. McGraw-Hill. 1931.
- (2) Dias A, Cordeiro R, Gonçalves CG. *Occupational noise exposure and work accidents*. Escola Nacional De Saude Publica. 22(10): 2125-2130. Sao Paulo. 2006.
- (3) Akerstedt T. J. *Work hours, sleepiness and the underlying mechanisms*. European Sleep Research Society. 4(S2): 15-22. Stockholm. 1995.
- (4) McCoy CE, Hadjipavlou AG, Overman T, Necessary JT, Wolf C. J. *Work-related low back injuries caused by unusual circumstances*. Orthopaedic Section and Sports Physical Therapy Section of the American Physical Therapy Association. 26(5): 260-265. Teksas. 1997.
- (5) Saha A, Kulkarni PK, Chaudhuri R, Saiyed H. Indian J. *Occupational injuries: Is job security a factor?* Indian Journal of Medical Sciences Trust. 59(9): 375-381. Kalküta. 2005.

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

İşyerlerinde Çukurlar ve Güvenlik

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Bir düştüğün yerde bir daha düşersen,
bil ki kabahat sendir.
Publilius Syrus

Birçok kaza ("incident" veya "accident") olur. Çoğuda yaralanmaya sebep olmaz. Büyük bir bölümü raporlanmaz. Aslında bu olay(lar) "benim başıma gelmeyecek" dememek gerekir. Hangi kaza (olay) yaralanmaya sebep olur? Önceden bilmiyoruz. Ancak Türkiye'de 2014 yılında Sosyal Güvenlik Kurumuna (elektronik ortamda) 221 366 iş kazası bildirilmiştir. Bildirilen bu iş kazalarında (2014 yılında) en az 1.626 çalışan öl[dürül]müştür.

İş güvenliği; "kazara (yanlışlıkla) kaybin kontrolü"dür. İş kazaları ve çalışanların sağlığının bozulmasını önlemenin üç temel nedeni vardır. (1) **İnsancıl / ahlaki** [Kimse yaralanmak ya da öl[dürül]mek için işe gelmiyor]. (2) **Maliyet** [Ekipman ve malzemede hasar gibi kazaların kuruluşlara parasal maliyeti]. Örneğin İskoçya'dan yaklaşık 180 km uzaklıkta Kuzey Denizi'nde olan Piper Alpha denizası platform patlaması/yanğını sonucu (16 Temmuz 1988) - 167 kişinin öldüğü kazanın - direkt sigorta ödemeleri olan 746.000.000 £ dahil olmak üzere maliyeti £ 2 milyar üzerinde olduğu tahmin ediliyor.

Türkiye'den bir iş kazası örneği vermek gerekirse: 26. 11. 1988' yılında, endüstriyel tekstil üreten bir işyerinin iplik birleştirme makinasında bir iş kazası olmuştur. Bu kazada işçi; iplik tararken sol kolu iplerle çapraz çubukların kafesi olan demir arasında sıkışarak yaralanmıştır. Yap(tır)ılan tedavi sonunda kaza; sol kol koltuk altı 10 cm distal bölgesinde median ve ulnar sinirlerinde lezyon ve nörom oluşumu, buna bağlı ön kol el ve parmak fonksiyonlarında bozukluk ve his kaybı %36,2'lik sakatlıkla sonuçlandı.

İş Mahkemesi 14.03.1991 tarihli kararı ile kuruluş [işveren kuruluş:%50, işçi:%10, Kaçınılmazlık %40 (Borçlar Kanunun 43. maddesi gereğince %25 işveren, %15 işçi)] 300.000.000 TL maddi tazminat, 11.000.000 TL manevi tazminat cezası ödedi. Paranın ödendiği tarihte kazanın **doğrudan maliyeti** en az 147 100 \$ (ABD) idi [MT]. (3) **Mevzuat / Yasalar** [Şirketlerin / Kuruluşların yasal yükümlülükleri vardır. İş Kanunu (10.06.2003), Türk Ceza Kanunu (12.10.2004), Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (16.06.2006), Türk Borçlar kanunu (04.02.2011), İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (30.06.2012)].

Bunlara, "performansın etkilenmesi, çalışanların güven-sizlik duygusu, endişe / üzüntü, olumsuz imaj, kişisel/ vicdani sorumluluk, suçlu hissetme, maddi cezanın yanında manevi ceza, müşteri kaybı" da ilave edilebilir.

(İş) **Kazalar**(ının) **Nedenleri**; Tarihsel süreç içinde üç aşamada değerlendirilebilir.

A. Endüstriyel Devrim'de (1760- 1820/40) ⁽¹⁾

İşçilerin yaralanma nedenlerini şu şekilde belirtiyorlardı:

Tipki; 13 Mayıs 2014'de 301 işçi Soma'nın Eynez madeninden çıkıp evlerine dönemediği günlerde; "Biz bu tür kömür ocaklarında bu olanları lütfen hiç bu tür olaylar olmaz diye yorumlamayalım. "Bunlar olağan şeyler", "sadece madenlerde

değil, başka işlerde de olur". "Literatürde iş kazası diye bir olay var", "**bu işin fitratında kaza var**", "madenlerde hiç kaza olmayacak diye bir şey yok " denildiği yada değeriendirildiği gibi ^(2,3).

İş sahasında inek(ler) çukura neden düşer?

Herhalde "dikkatsizlikleri"nden değildir !

Ülkemizde işyerleri ya da çalışma sahalarında çukura düşen çalışanlar, çevredeki insanlar ve evcil ya da yaban hayvanları ile ilgili **çok sayıda haber** basına yansımaktadır. Örneğin; Bolu'nun Ericek köyünde bulunan bir **entegre tavuk üretim çiftliğinin** foseptik çukurundaki ölü tavukları yemek için [ağız açık bırakılmış -rögar- kapaklar(in) dan] **çukura inen** ve daha sonra **çıkamayan boz ayıyı -iş makinesi ile - beton çukurun yan kısmı delinerek kurtarıldı** (09.05.2015)^(4,5,6).

Siirt şehir merkezi Barış Mah.nde bir camiye su deposu yapmak için açılan [ve **etrafında herhangi bir girişi engelleyen korkuluğun/engelin olmadığı**] derinliği yaklaşık 2,5 m, eni 1-1,5 m ve uzunluğu 5 m çukura bir **inek** ve yavrusu **düştü** (13.03.2013). Diğer bir habere yakından bakalım^(7,8) :

Kaza [olay - incident] 1:

01-16 Ağustos 2012

Konya'nın Beyşehir ilçesinde (**Engelliler Okulu!**) inşaat alanındaki foseptik çukuruna düşen **gebe bir inek**, iş makineleri yardımı ile kurtarılmıştır. İnek sahibi Mehmet Çamlıca, sürülerini çevrede ve göl sahilinde otlattıklarını, **düşme olaylarının zaman zaman yaşanabildiğini** de kaydederek, "Daha önce de yine başımıza gelmişti. Öğretmenevi binasının dibindeki çukura dana düştü. Kepeyle çıkardık. Buraların her tarafı kuyu; **takip etmezsen anında gidebilirler**" diye konuştu ⁽⁹⁾.

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

Güvenlik önemi böyle mi olmalıydı?

16 Ağustos 2012'de Beyşehir'de ineğin düştüğüne tanık olan inşaat görevlisi Cuma Koca da, ineğin düştüğü tuvalet gideri olan **çukurun** **üzerinin kalaslarla ve kontraplaklarla kapalı** olduğunu belirterek, **“Normal arazi olduğu için etrafı çevrilmemiş**. O yüzden burada inekler serbestçe geziyor. Zaman zaman inşaat alanına da girerek yanımızda geziyor. **Çukurun üzeri kapalıydı ama hayvan ağır olduğu için çöktü”** dedi ^(10,11).

Bu yaklaşım'la ve böyle bir güvenlik kültürü ile kazalar (iş kazaları ve olaylar) önenebilir mi? Bu soru bilim insanlarının – **kazaların kök nedenleri ile ilgili** – araştırmalar(ın) a bakılarak yanıtlanabilir.

B. Orjinal Zarar (Kayıp) Nedensellik Modeli

1930'lu yıllarda ABD'de yapılan bilimsel araştırmaya dayanan Heinrich'in Teoremleri'nde:

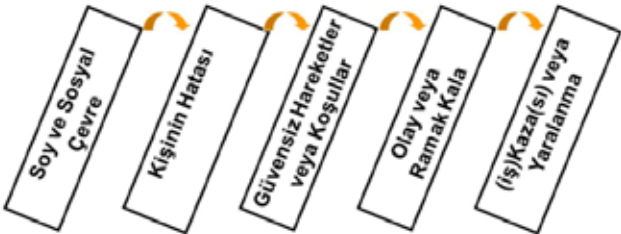
Yaralanma - iş kazaları neden olmaktadır.

İş Kazası- işyerinde kişilerin yaralanmasına - güvensiz bir hareket veya güvensiz bir durum neden olmaktadır,

Güvensiz Hareketler /Koşullar - **“dikkatsiz kişiler”** neden olmaktadır veya kötü dizayn edilmiş/üretilmiş veya uygun bakımı yapılmamış ekipman neden olmaktadır.

İnsan Hataları- sosyal çevre tarafından oluşturulan veya soydan edinilen.

Sosyal Çevre / Soy – bir kişi nerede ve nasıl büyüdü ve eğitildi.

Herbert William Heinrich'in Domino Teorisine göre “soy ve sosyal çevre” yönetim kontrolü dışında idi. Burada ilk üçü **“insanların hataları”** olarak görülüyordu. (1.) **Soy ve sosyal çevre** [Ortam havası, düzensiz / gürültülü çalışma ortamı, açık – anlaşılır çalışma planının olmaması, ekibin sosyal davranışları, yöneticilerin örnek davranışlar göstermemesi]. (2.) **Kişinin Hatası /İnsan Faktörü** [kişisel sorunlar, kötü alışkanlıklar, fiziksel ve ruhsal durum, bilgi eksikliği, beceri eksikliği, baskı, aşırı istek veya aşırı güven], (3.a) **Güvensiz Hareketler** [Yetkisi olmayan makineyi kullanmak. Güvenli olmayan hızda çalışmak veya kullanmak. Korumacıları çıkarmak veya işlevsiz duruma getirmek. Hatalı veya uygun olmayan araç gereç ile çalışmak. Makina çalışırken tamir veya ayar yapmak. Güvenli olmayan duruş pozisyonunda çalışmak. Basıncılı hava ile elbise temizlemek. Kişisel koruyucularını kullanmamak. İş sırasında kravat, yüzük, kol saati, küpe, sarkan ceket giymek vb.] (3.b) **Güvenli olmayan (fiziksel) koşullar** [Korumacıların uygun olmaması (yükseklik, dayanıklılık, açıklık, çukur, vb.). Korumacı

gerektirenlerin koruyucularının olmaması. Kusurlu, pürüzlü, keskin, kaygan, çürümüş, kırık ,dayanaksız vb. çalışma yüzeyi . Güvenli olmayan şekilde tasarlanmış makinalar, aletler. Aydınlatmanın yeterli olmaması, göz kamaşma kaynaklarının olması. Kirliliği hava kaynakları, yetersiz havalandırma vb. Heinrich'in Teoremleri /yaklaşımı sonucu (1930'lardan sonra daha etkin): **İş güvenliği programları doğmuştur: örneğin; güvenlik kuralları ve prosedürleri, koruyucu ekipman, personel eğitimi ve planlı denetimler. Burada düzeltici eylem (aksiyon) sırası; “Mühendislik, eğitim ve uygulama/tatbik” olarak başlıklandırılabilir ^(12,13) .**

Çalışma ortamında çok sık karşılaşılan bir durum(a) bakalım: Ambarın –platformunda- açık erişim kapağı. Takılıp, düşme tehlikesini görüyoruz.

Burada düşme ile sonuçlanabilecek bir iş kazası; **dikkatsiz çalışanların güvensiz hareket mi, yoksa güvensiz durum mu** sonucu oluşur? Bu soruyu -gerçekleşmiş (somut birkaç) **örneklerle yanıtlamadan önce**; günümüzde son zamanlarda daha çok benimsenen diğer modellerden birine bakalım.

C. Modern Zarar (Kayıp) Nedensellik Modeli

Modern Domino Teorisine göre; **güvensiz hareketler ve koşullar**, bazı 'altında yatan veya temel nedenlerin! **sadece belirtileridir. (İş)kazaların(ın) temel nedenleri mevcut iş güvenliği yönetim sistemindeki eksikliklerden (yetersizliklerden) kaynaklanmaktadır.**

Ciddi İş Kazalarının Temel Nedenleri

1. Risk değerlendirme teknikleri konusunda yeterli bilginin olmaması
1. İş güvenliği kültür(ümüz)ün riskli çalışma yöntemini kabul etmesi
2. İş planlama teknikleri ve süreçlerinin yetersizliği
3. Yönetim kademesinin [her kademedeki yöneticinin / Ustabaşından Genel Müdürüne/Yönetim Kurulu Başkanı kadar] iş güvenliği performansında -etkin-sorumluluk almaması (vb.).

Güvensiz durum mu ? Güvensiz Hareket mi? Ya da bunlar nasıl önlenbilir(di)?

Kaza [olay - incident] 2:

21 Ağustos 2013

Üsküdar'da S. B. (19), iki arkadaşıyla birlikte caddede yürüdüğü sırada, sağ ayağı, daha önceden bir demiri kırılmış olan mazgala sıkıştı. İtfaiye ekipleri, kesme makinesi yardımıyla genç kızın bacağını sıkıştığı yerden kurtardı. Çok benzer bir kazayı, 11 Ağustos 2014'de İstanbul Bostancı'da A. M. S. (24) yaşadı ^(14,15,16).

Kaza [olay - incident] 3:

Benzer olaylar işyerlerinde de yaşanmaktadır. Örneğin çok büyük bir endüstri tesisinde, işyeri incelemesi (audit) sırasında üzerine basılan ızgara çökmüş, çok ciddi bacak yaralanması kazası (olay/incident'sayıldı, aslında bu olay bir accident (iş kazasıdır) yaşanmıştır.

Engelliler dikkatsiz mi de kaza geçiriyorlar ? Yoksa: Toplu korunma tedbirlerine, kişisel korunma tedbirlerine göre öncelik verilmediğinden mi (İş Sağ. ve Güv.K.m.5.g) ?

Görme Engelli Adam 7 Metre Yükseklikten Aşağı Düştü

Kaza [olay - incident] 4 :

08 Nisan 2014

Niğde Belediye Başkanı F. A.'ın seçimleri kazanmasından sonra yarım inşaat üzerinde mazbata töreni düzenlendi. Düzenlenen törene katılanlar arasında bulunan görme engelli Mustafa Kılıç (40) yer altı otopark inşaatının yaklaşık 7 metrelik boşluğuna düşerek ağır yaralandı ^(17,18).

Benzer bir olayda 25.11.2014'de Antalya'nın Muratpaşa ilçesinde yaşandı. Patlayan su borusu asfalt zeminde göçüğe neden oldu. O sırada yoldan geçen **görme engelli** Recep Taş, 2 metre genişliğinde ve 1,5 metre derinliğindeki **su dolu çukura düştü** ^(19,20).

Çocuklar, özürllüler için alınacak tedbirler(de) eşitlik ilkesine(mi) bakılacak? Yoksa küçükler ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar özel olarak korunacaklar mı (Anayasa m.10 ve 50) ?

Kaza [olay - incident] 5 :

21 Şubat 2009

Can Alan Korkunç İhmal

Zonguldak - Ereğli'de bir Elektrik Dağıtım Şirketi 21.02.2009 günü bir otobüs durağının yanında elektrik direği dikmek için beton kaplı çukur açmış. Sabah saatlerinde çalışma yapmak için olay yerine gelen şirket görevlileri, içerisinde 23 santim su bulunan, **1 metre 86 santim** derinliğinde, **53**

santim çapındaki çukurda bir ceset gördüler. Olay yerindeki vatandaşlar ölen kişinin İsmail Sarı (47) olduğunu söyleyerek, **akli dengesinin yerinde olmadığını** iddia ettiler ^(21,22).

Benzer bir kazada 25 Eylül 2015'de **Saklambaç oynarken** Alperen Baykuş **beton çukura düştü** ^(23,24).

Kaza [olay - incident] 6 :

26 Ocak 2014

Çukura Düşen Kardeşleri Ölüm Ayırdı

Karaman'da hurda toplayarak geçimini sağlayan 39 yaşındaki Y.S., çocukları Ö.S. Ve İ.S.'i yanına alıp, topladığı hurdaları sattığı depoya gitti. Y.S., çalıştığı sırada oğulları hurda deposu bahçesinde oynamaya başladı. İki kardeş, **yaklaşık 2,5 metre derinliğindeki üstü açık olan atık su çukurunu** fark etmeyip, içine düştü. Kardeşlerden 8 yaşındaki Ö.S. boğularak öldü, kardeşi 6 yaşındaki İ.S. ise yaralandı ^(25,26).

Kaza [olay - incident] 7 :

09 Ocak 2015 ^(27,28)

6 Metrelik Foseptiğe Düşüp Boğuldular!

Olay Konya-Karaman karayolu Gökhüyük mevkiindeki şantiye sahasında olan ve çalıştıkları firmaya ait baz istasyonunun arıza yaptığını öğrenen (47) S. A. K., tekniker arkadaşı (30) M. Ç. ile birlikte şantiyede, kamyonetle şantiyede baz istasyonunun olduğu yere ilerlerken, **üzeri metal sac levha ile kapatılmış, etrafında uyarı işareti olmayan ve üzeri karla kaplı** olduğu için de fark edilmeyen 6 m derinliğinde foseptik çukuruna düştü ve boğularak hayatlarını kaybettiği belirlendi ^(29,30).

Kaza [olay - incident] 8 :

13 Ekim 2015

Şantiye Alanındaki Su Kuyusuna Düşen Bekçi Hayatını Kaybetti

İstanbul Bakırköy'de, bekçilik yaptığı inşaat şantiyesindeki –basına yansıyan görüntülerin [27 m -ya da 15 m'lik] su kuyusuna düşen A. Ç. (50) yaşamını yitirdi. Firma sahibi, bekçiye uzun süre ulaşamayınca inşaat alanına gelmiş (saat 23), şantiyenin kapısının açık olduğunu ve içeride kimsenin olmadığını gören firma sahibi durumu polis ekiplerine haber vermesiyle [saat 02:00 sıraları], olay yerine gelen polis ekipleri yaptıkları incelemenin ardından bekçi A. Ç.'nin 27 metre derinliğindeki su kuyusuna düştüğünü saptamış.

İtfaiye ve AFAD kurtarma ekiplerinin uzun süre uğraşı sonucu çıkardığı merhum A.Ç. ^(31,32). [Not:Haber filmlerinde kuyunun etrafında herhangi bir korkuluk, kapak vb. görülmemektedir].

İş güvenliği mevzuatı ne diyor ?

- **İşyerlerinde, taban döşeme ve kaplamalarının sağlam,**... bir şekilde olması sağlanır, buralarda tehlikeli eğimler, **çukurlar** ve engeller **bulundurulmaz.** [İşyeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik (Ek-1.m.26)]

Seviye farkı bulunan ve düşme sonucu yaralanma ihtimalinin oluşabileceği her türlü alanda yapılan çalışma; yüksekte çalışma olarak kabul edilir. (Yapı İş. İş Sağ. ve G. Y.Ön, Ek-4.A.1)

Çalışma yerlerinde çalışanların güvenliği öncelikle, güvenli korkuluklar, düşmeyi önleyici platformlar, bariyerler, kapaklar, çalışma iskeleleri, güvenlik ağıları veya hava yastıkları gibi toplu koruma tedbirleri ile sağlanır. (Ek-4.A.2.ç)

Korkuluklarda;

a) Platformdan en az bir metre yükseklikte ve herhangi bir yönden gelebilecek en az **125 kilogramlık** yüke dayanıklı ana korkuluk,

b) Platforma bitişik, en az 15 santimetre yüksekliğinde topuk levhası,

c) Topuk levhası ile ana korkuluk arasında açıklıklar 47 santimetreden fazla olmayacak şekilde konulan ara korkuluk, bulunması sağlanır. (Ek-4.A.6)

Bu yükümlülükler yerine getirilseydi yukarıdaki iş kazası ve olayların hiçbirisi olmazdı.

Ne Yapmalı ?

İşyerleri ve ilgili kurumlar yasal yükümlülüklerini yerine getirmeli

Yürürlükten kaldırılan İşçi Sağlığı ve İş güvenliği Tüzüğü'nün 506 ncı maddesi **[Hendek, çukur ve diğer kazı işlerinin yapıldığı yerlere, uygun şekilde payandalar ve korkuluklar yapılacak ve buralar, geceleri ışıklı uyarma levhaları konulacaktır.]** tekrar yönetmeliklere eklenmelidir.

Herhangi bir kat, platform, kaldırım, avlu, yürüyüş yolundaki 30,48 cm (12 inç)'den küçük ancak 2,54 cm (1 inç)'den büyük boyutlara sahip bir açıklık (çukur, delik, boşluk) 'dan (malzeme düşebilir ancak) kişiler düşmez. Yani 30,48 cm (12 inç)'den fazla olan zemindeki bir açıklıktan kişiler düşebilir ⁽³³⁾.

Anahtar İyileştirme Alanları

İş güvenliği için yüksek riskli tehlikelere odaklanılmalı.

İş planlama sürecinin içine güvenlik ve (doğru ve yetkin kişilerce yapılacak) risk değerlendirmesi entegre edilmeli.

Risk değerlendirme prensipleri (ilkeleri) ve iş güvenliğinin planlaması konusunda tüm çalışanlar yetiştirilmeli (eğitilmeli).

İşyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığı izlenmeli, denetlenmeli ve uygunsuzlukların giderilmesi sağlanmalı..

Yaşanan tehlikeler, kazalar ve olayların ciddi araştırmaları yapılmalı ve kayıtları tutulmalıdır.

İş güvenliği yönetimi etkili ise, o işyerinde iş kazası olmayacaktır. Tersine, eğer iş kazaları yaşıyor ise etkili bir iş güvenliği yönetimi yok demektir. Bu nedenle, **iş kazalarının nasıl meydana geldiğini anlamak , bunların oluşumunu engelleyebilmek için yapılacakları belirlemenin temelini oluşturur.**

Çalışma ve yürüme yüzeylerinde 180 cm'den daha fazla alt seviyeye düşme olasılığı olan boşluk/çukur/deliklerin üzerine kapaklar ya da etrafına korkuluk gibi düşmeyi önleyici sistemler olmalıdır. Bunların rüzgar, ekipman veya çalışanlar tarafından kazara yerinden çıkartılması /kaydırılmasını önlemek için güvenli bir şekilde montajı yapılmalıdır ⁽³⁴⁾.

Kağıt, karton, kontrplak veya plastik gibi yeterli dayanıklılığı olmayan herhangi bir tür malzeme ile düşülebilecek, ayak veya bacak girebilecek delikleri/açıklıklar örtülmemeli. Eğer açıklık korkuluklarla çevrilmemiş ise, mutlaka kapatılmalıdır. Kapak açıklıktan daha geniş/büyük ve en az 90,72 kg'lık [200 pound] ağırlığı destekleme (kaldırma/dayanma) yeteneğine sahip olmalı, yerinden çıkma – kaymaya karşı emniyete alınmış olmalıdır. Kolay görülecek şekil ve renkte **"Açık Zemin", "Kapağı Açık Bırakma"** gibi uyarı yazı veya levhaları konulmalıdır. Eğer seçme olanağı var ise açıklıklar yuvarlak olmalı ve kapaklar açıklıklardan daha büyük olmalıdır **[Büyük boy yuvarlak kapak daha küçük bir yuvarlak delikten düşmez.]** ⁽³⁵⁾.

Kaynaklar

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Industrial_Revolution
2. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/948299-kontroller-yapilmisti-iskazasi-isin-fitratin-da-var>
3. <http://www.milliyet.com.tr/literatürde-is-kazasi-deneyim-olay/siyaset/detay/1882694/default.htm>
4. <http://www.milliyet.com.tr/foseptik-cukuruna-dusen-ayi-icin-seferber-boluyelhaber-773919/>
5. <http://www.haberturk.com/galeri/gundem/449032-boluda-foseptik-cukurunadusen-boz-ayi-2-saatte-kurtarildi/1/3>
6. <http://www.haber365.com.tr/yasam/bolu-da-cukura-dusen-ayi-saatler-sonrakurtarildi-h8321.html>
7. <http://beyazgazete.com/haber/2013/4/13/cukura-dusen-inek-ve-yavrusunuitfaiye-ekipleri-kurtardi-1750903.html>
8. <http://haberciniz.biz/cukura-dusen-inek-ve-yavrusunu-itfaiye-ekipleri-kurtardi-1982907h.htm>
9. <http://www.konhaber.com/yeni/haber-77555-GUNCCEL-Inek-kurtarmaoperasyonu.html>
10. <http://www.konhaber.com/yeni/haber-77555-GUNCCEL-Inek-kurtarmaoperasyonu.html>
11. <http://www.konyahaberler.com/konya/inek-kurtarma-operasyonui-h845.html>
12. <https://www.safeopedia.com/definition/617/accident-causation-modeloccupational-health-and-safety>
13. <http://www.ohsbok.org.au/wp-content/uploads/2013/12/32-Models-ofcausation-Safety.pdf>
14. <http://www.aksam.com.tr/guncel/genc-kizin-bacagi-mazgala-sikisti/haber-237492>
15. <http://www.haberler.com/bacagi-mazgala-sikisti-4964430-haber/>
16. <http://haberciniz.biz/ayagi-mazgala-sikisan-genc-kizin-zor-anlari-3089562h.htm>
17. <http://yurthaber.mynet.com/nigde-haberleri/gorme-engelli-adam-7-metre-yukseklkten-asagi-dustu-1352009>
18. <http://haberciniz.biz/gorme-engelli-adam-7-metre-yukseklkten-asagi-dustu-2762716h.htm>
19. <http://www.milliyet.com.tr/engelli-vatandas-asfalttaki-gocuge-gundem-1917086/>
20. http://www.cumhuriyet.com.tr/foto/foto_galeri/98983/6/Hafizalardan_silinmeyecek_goruntu_.html
21. <http://www.radikal.com.tr/turkiye/turkiyede-olmek-icin-neden-cok-922797/>
22. <http://www.hurriyet.com.tr/acik-birakilan-elektrik-diregi-cukuru-can-aldi-11049448>
23. <http://www.haber35.com.tr/yerel/saklambac-oyarken-beton-cukura-dustu410916.html>
24. <http://www.yeniasir.com.tr/ucuncusayfa/2015/09/22/saklambac-oyarkenbeton-cukura-dustu>
25. <http://www.aktifhaber.com/cukura-dusen-kardesleri-olum-ayirdi-924906h.htm>
26. <http://haberciniz.biz/cukura-dusen-kardesleri-olum-ayirdi-2564382h.htm>
27. <http://www.cagdasses.com/ekonomi/6924/kamyonetle-foseptik-cukurunadusen-2-tekniker-bogularak-hayatini-kaybetti>
28. <http://arti49.com/2015/01/10/kamyonetle-foseptik-cukuruna-dusen-2-teknikerbogularak-hayatini-kaybetti/>
29. <http://www.yurtgazetesi.com.tr/yasam/foseptik-cukuruna-dusen-2-teknikerbogularak-hayatini-kaybetti-h69400.html>
30. <http://www.gercekgundem.com/guncel/96700/boyle-ihmal-olmaz>
31. http://www.dha.com.tr/su-kuyusuna-dusen-insaat-bekcisi-hayatini-kaybetti_1046334.html
32. <http://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/bakirkoydeki-insaat-santiyesindefecioy-958370/>
33. https://www.osha.gov/pls/oshaweb/owadisp.show_document?p_table=STANDARDS&p_id=9713
34. http://www.elcosh.org/document/1680/d000593/Fall+Protection+Hazard+Awareness+Guide.html?show_text=1
35. <http://flatrockgroup.com/falls-unprotected-floor-openings/>

TÜRKİYE'DE KORUYUCU HEKİMLİĞİN MİMARİ : DR.REFİK SAYDAM

Hekim, hastalığın yokedilmesinde oynadığı rolden çok, sağlıklı olanların bu hallerini koruması için çaba gösterecektir.
Dr.Refik Saydam

Sağlık Bakanı olarak görev yaptığı tarihler:

- 10 Mart – 20 Aralık 1921
- 30 Ekim 1923- 21 Kasım 1924
- 4 Mart 1925 – 25 Ekim 1937

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken ve onu "çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak için" mücadele ederken, bunu bir çok cephede başarmak zorundaydı; bu mücadelede de her bir cephede birer komutana gereksinimi vardı. Bu cephelerden biri de "sağlık" cephesiydi ve sağlık alanında ki "komutan" da Dr.Refik Saydam'dı. Bu rolünü büyük bir başarıyla yerine getirdi ve yaşamının sonuna kadar mücadelenin içinde ve etkin görevlerde bulundu.

Eğitimi yarım bırakarak Balkan Savaşı'na koğan Refik Saydam, askeri hekim olarak her zaman savaşların içerisinde oldu. Bu ona öyle bir bakış açısı kazandı ki, onu, laboratuvarlarda yetişen hekimlerden farklı kıldı. Her şeyden önce, hastalıklarla savaşa öncelik verdi; kişilerin hastalanmaması için uğraş vermek gerektiğine inandı.

Hep cephede hizmet verdi ve o dönemde, en büyük salgınlarla yüzyüze geldi: Tifüs, sıtma askerleri kırıp geçirirken, o, kısıtlı olanaklarıyla bu hastalıklara karşı aşı geliştirmeye çalışıyordu. Gerçekten tifüse karşı aşı geliştirerek, Dünya tıp tarihine geçti.

Refik Saydam'ın bu yaklaşımı savaş görmüş tüm askerler tarafından doğallıkla benimsenmişti. Sağlık Bakanlığı'nın hemen 3 No.lu yasa ile 2 Mayıs 1920'de kurulması da hükümetin kararlılığının bir anlatımıdır. 1 Mart 1922'de Mustafa Kemal şöyle konuşmuştu : "Ulusumuzun sağlığının korunması ve güçlendirilmesi, ölümlerinin azaltılması, nüfusun artırılması, toplumsal ve bulaşıcı hastalıkların etkisiz hale getirilmesi ve bu yolla yurttaşların dinç ve çalışma kabiliyeti sağlam bir bedene sahip olarak yetiştirilmesi hedefimizdir (Kutlu M. : Ustalardan Gençlere).

Aşıların bu sihirli gücünü görmesi ve kullanması, ileride Sağlık Bakanı olduğunda, Bakanlığın aşı üretimine girmesine ve Türkiye'nin bir çok sağlık sorununu hem kökten ve hem de çok ucuza çözmesini sağlayacaktı. "1931 yılında, ağız yoluyla uygulanan BCG (verem) aşısı üretimine başlanmıştır. 1932 yılında serum üretiminde ülke ihtiyacını karşılayacak düzeye gelmesi sonucu, dışarıdan serum ithali durdurulmuştur. 1933 yılında Simple Metodu ile kuduz aşısı üretimi başlamıştır. 1934 yılında, çiçek aşısı üretimi ülke gereksinmesini karşılayacak düzeye gelmiştir. 1937 yılında kuduz serumu üretilmeye başlanmıştır. 1942 yılında tifüs aşısı ve akrep serum üretimine başlanmıştır. 1948 yılında boğmaca aşısı üretilmiş; influenza, New-Castle virüsü ve tavuk vebası üzerine araştırmalar başlatılmıştır (www.ahsl.gov.tr/kurulusamaci.pdf)".

Bu yaklaşım 12 Eylül 1980 sonrası, aşı üretimine son verilip, ithal aşı politikası benimsenene kadar sürdürüldü.

Refik Saydam, Türkiye'nin ikinci sağlık bakanı olarak aralıkla olarak 1937 yılına kadar ve başbakan olarak da 1942 yılındaki ölümüne kadar "koruyucu hekimlik politikasını" kararlılıkla sürdürdü. Hastalıkların tedavisini Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan çok belediye ve özel idarelere yönlendirmeye çalıştı. Ülkemizde hastanenin çok az olduğu bu alanda, yol gösterici olmak amacıyla Ankara, İstanbul, Sivas, Erzurum, Diyarbakır'da Sağlık Bakanlığı'na bağlı Numune Hastanelerini kurdu.

Sağlık Bakanlığı'nın koruyucu hekimlik politikasının başlıca işaretlerinden biri, bulaşıcı hastalıklara karşı dikey örgütlenmelerle,

Dr. Refik Saydam

hastalık temelinde mücadele yönteminin benimsenmesidir. Şöyle ki, 25 Eylül 1925 yılında Meclis binasında toplanan 1.Milli Türk Tıp Kongresi'nin gündeminde sıtma vardı. Bu kongreyi, izleyen günlerde, sıtma ile mücadele için TBMM'den bir çok yasa çıkarılmıştır. Yine bu kongrede hekimlere önemli mesajlar verilmiştir : "Hekimlerden, şehirlerden köylere kadar çalışmalarını yayarak bizzat köylü ile ilişki kurmaları, onlara sağlık, uygarlık ve toplumsal hayatla ilgili her türlü gelişmede yol gösterici olmalarının beklendiği" belirtilmiştir. Kongrenin yol göstericiliğinde hazırlanan 1925 yılı ve sonrası çalışma programının ana hedefleri şöyledir :

1. Sıtma, verem, trahom, frengi ve kuduz ile mücadele etmek,
2. Sağlık ve sosyal yardım örgütlerini köylere kadar götürmek,
3. Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü ve Hıfzıssıhha (Sağlığı Koruma) Okulu kurmak,
4. Sağlık örgütlerini genişletmek,
5. Hekim, sağlık memuru ve ebe yetiştirmek,
6. Numune hastaneleri ile doğum ve çocuk bakım evleri açmak,
7. Sağlıkla ilgili kanunları yapmak.

Bu hedeflere 1930 yılına kadar ulaşılmıştır. Bulaşıcı hastalıklarla savaşta 1945 sonuna kadar da kesin zafer kazanılmıştır. 1924 yılında, hastane olmayan 150 ilçe merkezinde, yataklı "muayene ve tedavi evleri" kurulmuştur. Böylece muayene

olduktan hemen sonra köylerine dönme olanağı olmayan ve kalacak yeri olmayan yoksul hastalarla, hastaneye sevk edilecek olanların sevk gününe kadar barınabilmeleri sağlanmıştır.

Eczacı, dişçi, ebe ve sağlık memurları için Hıfzıssıhha Okulu içinde 2-4 aylık kurslar açılmış; 1937 yılında Balıkesir ve Konya'da ilk Köy Ebesi Okulları açılmıştır. 1 yıllık okulu bitiren ve çevre köylerden gelmiş olan kızların, kendi köylerinde veya çevre köylerde dört yıl hizmet vermeleri zorunluluğu getirilmiştir (Kutlu M: Ustalardan Gençlere).

Dr.Refik Saydam'ın Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı döneminde, bugün hala yürürlükte olan bir çok sağlık yasası kabul edilmiştir. Bu alandaki karşılıklı hak ve ödevlerin düzenlenmesi açısından bu çok önemliydi. Bütün bu yasaların hala pek az değişiklikle hala varlığını koruyabilmesi, ne denli temel ilkelere dokunan ve alanı kavrayan yasalar olduğunu ortaya koymaktadır.

1881'de İstanbul-Fatih'te doğan İbrahim Refik; askeri okullarda okumuş ve 1905'te Askeri Tıbbiye'yi doktor yüzbaşı olarak bitirmiştir. Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde üç yıl Embriyoloji ve Histoloji üzerine uzmanlık eğitimi almıştır. Daha sonra Almanya'da da eğitim görmüştür. Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine Almanya'daki eğitimini yarıda bırakmış ve Çatalca cephesine gönderilmiştir; burada hizmet verirken kolera salgınına önleyici çalışmalar yapmıştır (www.trtturk.com). 1914 yılında atandığı Sahra Genel Sağlık Müfettişliği sırasında, tifüs salgınına karşı geliştirdiği aşı ile tıp tarihine geçmiştir; bu aşı I.Dünya Savaşı'nda (Osmanlı ve Alman ordularında) ve Kurtuluş Savaşı'nda Türk ordusunda kullanılmıştır. Bu aşının yanı sıra, görevi sırasında, tifo, dizanteri, veba, kolera aşılarıyla, tetanoz ve dizanteri serumları üretmiştir (www.beyaztarih.com/ansiklopedi/detay/refik-saydam).

1919'da Mustafa Kemal ile birlikte Samsun'a çıkmış; Erzurum ve Sivas Kongre çalışmalarına katılmıştır. 1920 yılında Beyazıt milletvekili ve ikinci dönemde ise İstanbul milletvekili olarak TBMM'e girmiştir.

1920 yılında milletvekilliğinin yanı sıra Milli Savunma Bakanlığı Sağlık Daire Başkanı olarak da görev yapmıştır.

Bu dönemde Türkiye sağlık yönünden perişan durumdaydı. Refik Saydam, varolmayan bir sağlık ordusuyla ülkenin sağlık hizmetlerini geliştirmek için görevlendirilmişti. Sıtma, tifüs, trahom, su ve besinlerle bulaşan hastalıklar ülkemizi kasıp

Refik Saydam (sağda) Dönemin İçişleri Bakanı, CHP Genel Sekreteri ve Kızılay Başkanı İsmet İnönü ile birlikte.

kavuruyordu. Dr.Lütfi Aksu, 1925 yılında yayınladığı kitabında durumu şöyle anlatır: "Sıtma 1924 yılında köylüleri tarlada ve yollarda yerlere serdi. Harmanlar yüzüstü kaldı. Kasaba ve kentlerde yoksul, zengin tüm halk perişan oldu. Bazı yerlerde okulları hastane gibi kullanma zorunluluğu doğdu." Refik Saydam, yoktan var etmiştir (Fişek N.H : 1987).

Refik Saydam'ın kurduğu en önemli kurumlardan biri Hıfzıssıhha Enstitüsü ve Hıfzıssıhha Okulu'dur. Hem bir araştırma ve hem de bir eğitim kurumu olarak Sağlık Bakanlığı'nın kilit organlarından biri olmuştur (Karabulut U. : 2007).

Refik Saydam, sağlık hizmetlerinde atılım yapabilmenin yalnız örgüt kurmakla değil, hizmet üretecek kişileri yetiştirmek ve çalıştırmakla olabileceğini değerlendirecek kadar deneyimli bir devlet adamıydı.

- > Yatılı Tıp Öğrenci Yurtları açtı (1932)
- > Ücret politikasıyla, sıtma, trahom ve frengi savaşında çalışan hekimlere çok yüksek ücretler ödeyerek büyük farklılık yaratmıştı.
- > Örgütlenme, hekim yetiştirme, salgın hastalıklarla savaş yanın da sağlık mevzuatımızın yapıcısı olarak da saygıyla anılması gerekir (Fişek N.H : 1987).

Bakanlık görevlerinin yanısıra 17 yıl Kızılay Başkanlığı yapmıştır. Soyadı yasasının çıkmasıyla birlikte, Atatürk'ün önerisiyle SAYDAM soyadını aldı; Atatürk, içi-dışı bir insan olduğu için bu soyadını önermişti. İçi-dışı bir olduğu kadar, cesur, kararlı ve güçlü bir kişilikti. Başarısının altında bu özellikleri yatar. Ölümünden çok kısa bir süre önce başbakan koltuğunda iken söylediği bir söz, bu saydamlığı açıklar nitelikteydi. Dr. Refik Saydam, "Bu memlekette her şeyi A'dan Z'ye kadar değiştirmek gerek".

KAYNAKLAR :

- Fişek N.H. (1987) : "Sağlık Hizmetlerinde Dr.Refik Saydam" - Toplum ve Hekim Sayı : 45
- Karabulut U (2007) : Cumhuriyetin İlk Yılında Sağlık Hizmetlerine Toplu Bir Bakış : Dr.Refik Saydam'ın Sağlık Bakanlığı ve Hizmetleri (1925-1937) (Erişim : http://webb.deu.edu.tr/atmer/atmer/uploaded_files/file/10-Umut_Karabulut_151-160.pdf)
- Kutlu M.: Ustalardan Gençlere, (Erişim : http://www.endokrin.org.tr/files/pdf/kongre33/MUS-TAFA_KUTLU.pdf)
- www.beyaztarih.com/ansiklopedi/detay/refik-saydam
- www.trtturk.com

olmalıdır. İş sağlığı ve güvenliği eğitimi almış "Etiketler ve İşaretler" konularında Koruyucu Donanım kullanımı, ve Ergonomik Risk Etimlenir, "Kişisel 9. Çalışanlar Kimyasal, Fiziksel ve da tam yüz maske kullanılmaktadır.

8. Döküntü ve sağrıların temizlenişleri keskinlikle yapılmamalıdır. (tanktan) diğer kaba (tank) aktarma (elbisesi) kullanmadan asitlen bir kaptan bot, kimyasallara dayanıklı iş tulumu, neopren veya PVC eldiven), lastik koruyucu eldiven (sülfürik asit için lastik ve/veya yüz zırz kimyasallar için 7. Kimyasallar için güvenlik gözlüğü öğretilmelidir.

zaman ve nasıl kullanılabileceği çalışmaları düşün olmalı. Bu acil sistemin ne ulaşacağı yer(ler)de, acil duş ve göz 6. Çalışanların kolay göreceği, kolay temizlenmeli ve bertaraf edilebilir. -uygun absorban emici - malzeme ise bu kimyasalların MGBF'nde belirtlen 5. Döküntü, sızıntı ve sağrı için yerlere konmalıdır.

ve MGBF çalışmaları kolay ulaşılacak bilgi formu (MGBF) istenmeli, bu formla belirtilen bilgiler çalışmaları aktarılmalı, 4. Sü- tüm asit türük asit gibi tüm kimyasal maddeler in üretici- n d e n (Türkçe) m a l z e m e güvenli g ü v e n l i k

olmalıdır. ve kaplanın altında güvenli havuzu

3. Kimyasal madde depolama tank işaretleri ile işaretlenmelidir.

2. Kimyasal madde (asit, kostik vb.) depolama tankarı tehlike uyarı deşerlendirilmesi yapılmalıdır.

1. Yapılan iş çok tehlikeli işler kapsamındadır. Deneyimli ve yetkin iş güvenliği uzmanının ve işyeri hekiminin katılımı ile yapılan işin risk

Ne yapılmalı ? > Sayfa 23'ün yanıtı İKİ DAKİKA DÜŞÜN

EMEĞİN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ: EĞİTİM EMEKÇİSİ KADINLAR

Görüşmeyi gerçekleştiren: Özgün MİLLİOĞULLARI*

“Bugün eğitim sisteminin en önemli sorunu gericileştirilmesi ve dinsel bir özelliğe sokularak bilimsel ve laik olma özelliklerinin tümünden ortadan kaldırılmasıdır”

Dergimizin bu sayısında, bilimsel ve laik eğitimden giderek uzaklaşan eğitim sistemi ile eğitim emekçilerine dayatılan güvencesiz çalışma biçimleri, düşük ücretler ve uzun çalışma saatlerini ele aldık. Eğitim Sen Ankara 2 Nolu Şubede uzun bir süre yöneticilik yapan ve Eğitim-Sen Genel Merkez Disiplin Kurulu Üyesi Şehnaz Sönmez ile eğitim emekçilerinin sorunlarını konuştuğumuz 3 Şubat 2015 tarihli röportajı yayınlıyoruz.

SORU VE YANITLAR :

Eğitim emekçileri adına uzun bir süredir mücadele veriyorsunuz. Sendikada aktif olarak çalışmaya nasıl karar verdiniz? Bize biraz kendinizden bahsedir misiniz?

Türkiye’de eğitimin sorunları çok fazladır. Pek çok kamu emekçisi gibi eğitim emekçilerde de çok düşük ücretler alıyor, okullarda insanca çalışma koşulları ve demokratik bir çalışma ortamından mahrum. Okullardaki idareciler, öğretmenlerin yaptığı işi küçümseyen, hor gören, dışlayıcı ve ayrımcı bir tutum sergiliyorlar. Baskı ve sürgünler yaşıyoruz. Mobbing görüyoruz. Gün geçtikçe muhafazakârlaşan toplum ve emeğin istihdamı da bunlara cabası.

Tüm bu sorunlara teslim olmamak için örgütlü olmaya ve birlikte karşı koymak için sendikada aktif olarak çalışmaya başladım. Eğitim Sen Ankara 2’nolu şubede bir dönem kadın sekreterliği, bir sonraki dönemde de TİS hukuk sekreterliği görevlerinde bulundum. Şimdi ise Eğitim Sen genel merkez disiplin kurulundayım. Bir devlet okulunda da fen öğretmeni olarak çalışmaktayım.

Sizce öğretmenlerin çalışma hayatından kaynaklanan sorunları nelerdir? En çok hangi iş kazası ve meslek hastalıkları yaşanmaktadır?

Eğitim emekçilerinin, öğretmenlerin sorunlarını, çalışma yaşamından kaynaklanan sorunlarla sınırlı tutmak pek mümkün değildir. Eğitim alanının sorunları ile öğretmenin sorunları içiçedir,

Şehnaz Sönmez
Eğitim-Sen Genel Merkez Disiplin Kurulu Üyesi

giriftleşmiştir. Bu bağlamda sorunları ana başlıklarla şöyle ifade edebilirim:

> Bilindiği gibi eğitim temel bir haktır. Durum böyle iken, eğitimin piyasa koşullarına terk edilmesi en başat sorunlardan bir tanesidir.

> Toplumun geleceğini şekillendirmesi açısından öğretmenlik mesleğinin önemi tarih boyunca tüm toplumlar tarafından çok iyi bilinir. Böylesine önemli bir meslek ülkemizde sözleşmeli, ücretli, vekil, aday öğretmen, uzman öğretmen, baş öğretmen gibi farklı statülere ayrılıp, bu yetmezmiş gibi her geçen gün güvencesiz istihdamın esas alınmaya başladığı çalışma yöntemi ile alan alt üst edilmiştir. Bu sorun eğitim emekçilerini geleceklere dair tüm umutlarını tüketmekte ve meslek onurunu sıfırlamaktadır.

> Atanmış halen çalışanlar öğretmenler onlarca sorunla boğuşurken, diplomasında “öğretmen” yazmasına karşın, KPSS’de sözüm ona yeterli puan alamadığı için atanamayan yüzbinlerce meslektaşımız vardır.

> Kalabalık sınıflar, ders araç-gereçlerindeki yetersizlik, laboratuvar ve derslik eksikleri.

> İkili eğitim olarak bilinen sabahçı öğrencilerin sabah çok erken saatinde başlarken, öğleci öğrencilerin akşamın geç saatine kadar okulda kalmak zorunda kalması.

> Aslında AKP’nin iktidara geldiği günden beri adım adım olarak uygulanıyor olsa da, özellikle son yıllarda 4+4+4 olarak bilinen süreçle birlikte, eğitim alanının tümüyle gerici ve dinsel bir özelliğe büründürülmesi, sadece mesleğimizin değil, ülkemizin ve toplumumuzun geleceği açısından en büyük sorundur.

> Sınav esasına dayanan sistem öğrenciyi de öğretmeni de strese sokmaktadır.

> Öğretmenlik, sadece belirlenen saatlerde derse girip çıkmakla tamamlanan bir meslek değildir. Yazılı okumaları, soru hazırlamaları, özellikle son yıllarda yine öğretmenlere yüklenen pek çok angarya işlerin yerine getirilmesi. Bilindiği gibi OECD ülkelerinde öğretmenlerin çalışma süreleri ile ilgili yapılan araştırmada ülkemizde öğretmenler çalışma süresinin uzunluğu bakımında ikinci sırada yer almaktadır.

> Ücretlerimizin yetersizliğini söylemeye gerek var mı bilmiyorum. Ama az önce söylediğimiz OECD ülkeleri arasında çalışma süresi bakımından baştan ikinci sırada iken, ücret konusunda sondan ikinci sırada olduğumuz yine aynı araştırmanın sonucudur.

> Farenjit, varis, romatizma, bel fıtığı gibi hastalıklar öğretmen hastalığı olarak bilinmektedir. Hem normal okullarda hem de meslek liselerinde diğer alanlarda

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

yaşanan "iş kazaları" elbette bizim içinde geçerlidir. Yine meslektaşlarımıza çeşitli biçimlerde ortaya çıkan fiili saldırılar işin cabası.

➤ Okullarda demokrasi ikliminden eser yoktur. Özellikle son yıllarda siyasal iktidarın kadrolaşması ile birlikte artan bir biçimde liyakatsiz yöneticilerin iş başında olması bu hassas alanın yine en önemli sorunlarından.

Bu sektörde çalışanların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Sizce bunun sebepleri nelerdir?

Öğretmenlik bireylere yön veren ve toplumu biçimlendiren bir meslektir. Bunun yanı sıra öğretmenlik mesleği genelde kadın mesleği olarak görülmekte ve bu mesleği kadınların daha çok tercih ettiği düşünülmektedir. Ancak sayısal veriler Türkiye'de kadın ve erkek öğretmen sayısının birbirine oldukça yakın olduğunu göstermektedir. Türkiye'de 2010 yılında ilköğretim okullarında görev yapan erkek öğretmen sayısı 224.275 iken kadın öğretmen sayısı 233.771'dir.

Buna rağmen kadınların öğretmen olmasının nedenleri çalışma koşulları derse giriş çıkış saatleri mesleğin manevi boyutu ve çocuk sevgisi diyebiliriz. Toplumsal kültür açısından da yaz tatilinin diğer alanlara göre daha uzun olması, sabahçı-öğleci uygulamalar ile eve daha fazla zaman ayrılabilmesi ihtimali ve evde çocukların yetiştirilmesinde daha fazla kadına rol biçilmesi nedeniyle sanki kadına daha uygun meslek anlayışının da etkisi olduğunu düşünüyoruz.

Öğretmenlerin sorunlarının çözülmesi için neler yapılmalıdır?

Öğretmenlerin sorunlarını genel eğitim sorunlarından, eğitim sorunlarımız da ülke sorunlarından kopuk değildir. Ama bir konuya dikkat çekmek isterim. Bugün öğretmenlerin sorunlarını belirlemek bir durumdur. Ama esas olan artık bu sorunların çözümüdür.

Alanımızdaki sorunlara özetle biraz önce değinmiş-

tik. Öğretmenlerin çalışma koşullarından, ücret sorununa, pek çok ayrıntıya girmek mümkün ama bugün eğitim gerileştirilmesi ve dinsel bir özelliğe sokularak bilimsel ve laik olma özelliklerinin tümünden ortadan kaldırılmaya çalışılması en başta gelen sorunumuzdur. Ve artık biz, tüm sorunlarımızın çözümünün örgütlenmekten geçtiğini dünden daha iyi biliyoruz. Örgütlerimiz aracılığı ile işverenle pazarlık etmek, yetmediği yerde mücadeleyi yükselterek sorunlarımızı çözebileceğimizi biliyoruz.

Doğaldır ki burada sözünü ettiğimiz, iktidarın koltuk değneği olarak yandaş bir tarzla değil, emekçilerin sesi olarak mücadele içinde örgütlenen sahici sendikalar söz ediyoruz. Yoksa son toplu sözleşme sürecinde yaşandığı gibi hükümetin önermeyi düşündüğü maaş zammından daha düşük bir artışa imza atarak kamu emekçilerini satan sözde sendikal örgütlerden söz etmiyoruz.

Sizce, sendikalar, kadın sorunlarına duyarlı mıdır? Öğretmen olarak kadınların sendikalara katılım düzeyi nedir? Sendikal örgütlenme konusunda sorunlar yaşıyor musunuz?

Sendikalar kadın sorunlarına yeterince duyarlı olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Kuşkusuz bu durumun pek çok nedeni vardır. Toplumumuzda uzun yıllardır kadına bakış konusundaki kültür ile birlikte özellikle son yıllarda ülkemizi yönetenlerin kadın ve kadın haklarına ilişkin ifade ettikleri görüşlerini düşündüğümüzde kadınların örgütlenmesinin veya sendikalara kazandırılmasının çok kolay olmadığı açıktır. Bütün bu olumsuzluklara karşın kadın üye sayıları ve kadın yönetici bakımından Memur

Sen ve Türkiye Kamu Sen'e kıyasla, Kesk ve Eğitim Sen, sayısal bakımdan farklılıklar göstermektedir. Eğitim Sen kuruluşundan itibaren toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda duyarlılık taşımış, eşitsizliği gidermeye yönelik politikalar benimsemiş ve hayata geçirmeye çalışmıştır. 2000'li yıllarda kurulan kadın sekreterliği bu yönde en büyük adımlardan biri olmuştur. Genel Kurul ve özel olarak düzenlenen Kadın kurultaylarında kadın mücadelesine ve alanın sorunlarına dikkat çekmeye çalışmıştır. Sendikamız Eğitim Sen'de, kadın üye oranı % 48 civarındadır. Maalesef bu oran yönetimlerde görev alma konusunda aynı oranda yansımaktadır. Sendikal örgütlenme konusunda yaşanan sorunlar sendikalarda hâkim olan rekabete dayalı çalışma yöntemi, hiyerarşik yapılanma, yönetici kavramının daha çok erkeğe aitmiş gibi düşünülmesi, sendikalarda çocuk odalarının olmaması çoğu yerde sendika lokallerinde kahvehane görünümü diye sıralayabiliriz.

Bizimle röportaj yaptığınız için teşekkürler.

Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus

Mümtaz PEKER*

Ferhunde Özbay: **Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus**, İletişim Yayınları, İstanbul, 352 sayfa, 2015.

Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in kurduğu, kurumsallaştırdığı, Batılı anlamda bir okul haline getirdiği Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü (HNEE)'den kabaca elli yıla yaklaşan zaman diliminde yetişenler içinde en üretken olanımız kanımca F.Özbay'dı. Ulus-devlet ideolojisine hizmet eden nüfusbilim (demografi) anlayışına karşı çıkışını, gerek HNEE'de çalıştığı dönemde gerekse akademik yaşamını sürdürdüğü öteki kurumlarda ödün vermeden devam ettirdi. Bu nedenle çalışmalarını, nüfusbilimin temel konuları olan doğum, ölüm, göç yanında, "nüfus sosyolojisi" adını verdiği "iktidar-nüfus" ilişkileri üzerine yoğunlaştırdı. Çalışmalarında ülkemiz nüfusuna özgü yeni sorun alanlarına yöneldi, sorunları anlama, açıklama konusunu derinleştirdi. Kabaca örnek vermek gerekirse; aile, İstanbul nüfusunun dinamikleri, nüfus politikaları, kadın emeği, evlatlıklar v.b konularda her biri alan çalışmasına dayalı, ufkumuzu açan çalışmalar ortaya koydu. Çalışmalarından bir demetin sunulduğu bu kitabında, okuyucunun ilgisini çekeceğini umduğum üç konuda yazdıkları yer alıyor.

Kitabın ilk kısmında aile konusunu tartışıyor. Özbay'ın vurguladığı gibi bu kesim "iktidarların tek bir aile modeli çerçevesinde konuya yaklaşmalarına" tepkiyi gösteriyor. Kırsal kesimde toplumsal ve ekonomik yapı değişimlerinin aile işlevlerine yansımalarını tartışan çalışma tarihsel niteliği yanında, bu konuda ülkemizde ilk kez yapılan, daha sonra tekrarlanmaması açısından özgünlüğünü koruyor.

Araştırmanın alan çalışmasının yapıldığı tarihten (1975) sonra özellikle küreselleşmenin etkisinin başladığı yıllardan günümüze sosyal değişim ülkemizde en çok aile kurumunu, kurumun üyelerini etkiledi. Toplumda çocuk sayısı azalan çekirdek aile ile annenin aile başkanı olduğu ailelerin oranı hızla arttı. Gençlerin ilk evlenme, anne baba olma yaşı bu dönem boyunca yükseldi. 1960'lı yıllarda çoğunluğu köyde yaşayan ebeveynlerin çoğu çocuğa ekonomik değer veriyordu. Ebeveynlerin kente tutamak noktası bulmaları, geçimlerini tarım dışı bir uğraşı ile sağlamaları ile birlikte kentsel nüfus arttı. Ebeveynler kentte çocuklarının yetişme döneminde onlara daha fazla kaynak aktarmaya, giderek psikolojik değer atfetmeye başladılar.

Bu süreçte toplumun iyi oluş halini gösteren doğuştaki yaşam umudu arttı, salgın hastalıkların görülme sıklığı, neden olduğu bebek çocuk ölümleri azaldı. Ne var ki

köyde üretici konumda olan aile, içgöçle geldiği kentte büyük ölçekte piyasaya bağlı tüketici, tükettiklerinden ötürü borçlu konuma geliyordu. Siyasi ideolojileri ne olursa olsun bu dönem boyunca hükümetler kutsallık atfettileri aileye büyük önem verdiler. "Toplumsal düzene yeni bir biçim vermek istediklerinde, nüfusa müdahale ettiler ve vaat edilen parlak geleceği taahhüt edecek bir aile tasavvuru önerdiler". Bu oluşumlar yazarın da değindiği gibi Alvin Toffler'in (1980) "Üçüncü Dalga" yapıtında ileri sürdüğü sanayi sonrası toplumlarında ailenin yok olacağına karşı bir tepki miydi?

Özbay'ın akademik yaşamında birden çok konuya ilgisinin olduğunu birlikte katıldığımız değişik toplantılarda gerek sunduğu tebliğlerde gerekse toplantı sonrasında konakladığımız otelde yaptığımız uzun yürüyüşlerde heyecanla anlattığı konuşmalarında hep dinledim. İstanbul üzerine sınıf arkadaşım değerli Sema Erder (Köksal) ile birlikte yaptıkları çalışmalardan bazıları kitabın ikinci bölümünü oluşturuyor. Nüfusumuzun beşte birini barındıran, kayıt dışı nüfusun ne olduğu bilinmeyen, Özbay-Erder ikilisinin ortak ya da bireysel olarak İstanbul üzerine yaptıkları çalışmalarını okumaktan büyük haz aldım. Bu çalışmalardan üretilen üç makalede Özbay, İstanbul'a olan göçleri, göç edenlerin niteliklerini, göç örüntülerini, varış noktasındaki yer seçimlerini tartışıyor. Benim ilgimi en çok 1950 sonrası İstanbul nüfusunun dinamiklerini anlattığı kavramlaştırmaya göre anlatımı oldu. Özbay "İstanbul üzerine yazılan edebiyat, anı, sosyal bilim araştırmalarından hareketle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra birbiriyle kimi zaman iç içe geçmiş üç dönem" ayırtlaştırmayı yapıyor. İlk dönemi İstanbul'un altın çağı ya da Osmanlı dokusunun yıkılışı olarak ele alıyor (1950/1960-1965). Bu tarihler içindeki sosyo-ekonomik değişkenler ile birlikte iç-dış dinamik etkinliği bütününde nüfus dinamiklerini tartışıyor. 1960/1965-1980/1985 dönemini sanayileşme, apartmanlaşma, sendikalaşma, radikalleşme içeriğinde ele alıyor. 1980/1985 sonrasını ise İstanbul'u satmak, küresel iklimde yerlilik, yerlilik bağlamında tartışıyor. Erder'in yerinde tanımlamasıyla "Yerlisi yok, sahibi çok" olan kentin 1950'den günümüze yaşamını edebiyatımızda önemli yeri olan romanlarla (Latife Tekin: Berci Kristin Çöp Masalları, Oya Baydar: Erguvan Kapısı), grevlerle, gençlik hareketleriyle anlatıyor.

Kitabın üçüncü bölümünü "Nüfus ve İktidar" üzerine yazılmış dört makale oluşturuyor. Nüfus hareketleri konusunda devlet politikalarını eleştiren Özbay, 1860-1950 döneminde olan zorunlu göçleri, nüfus mübadelesini, ülkemizin çok kültürlülük bağlamında kaybettiği Erme-

ni, Rum, Yahudi ve öteki etnik grupların vatan belledikleri bu topraklardan ayrılışlarını, sürülüşlerini dile getiriyor. Bu dönemde Balkanlar'dan "Türk soyundan gelen Müslüman" göçünü teşvik etmek; Müslüman olmayanları, Hristiyan Türkler de dâhil olmak üzere bütünüyle dışlamak; Sünni ve Hanefi Müslüman Rumeli muhacirlerini tercih eden göç politikası hem II. Abdülhamit'in İslamcı hem de

Mustafa Kemal Atatürk'ün laik Türk kimliğinin oluşturulmasında önemli rol oynadığına vurgu yapıyor.

Erken Cumhuriyet dönemine ilişkin bu yargı üzerinde ülkemizde bir uzlaşma olduğu görülüyor. Ne var ki Cumhuriyet'i kuran kadronun Romanya Krallığı ile 1930'lu yıllarda yaptığı anlaşma gereği Hristiyan Gagavuz Türklerinin gençlerinin ülkemizde yüksek eğitim görmek, ailelerin çalışmak üzere binlerin gönüllü göçle gelişini, bu ülkeye emek-üretim temelinde koydukları katkısı kimse nedense görmek istemiyor.

Ülkemizin 1990'lı yıllarda yaşamaya başladığı nüfussal değişime bağlı olguyu "Gençlik işsizliği: Fırsat penceresi mi, tehdit mi?" sorusu bağlamında irdeleyen Özbay, konunun farklı boyutlarını ülkemiz açısından tartışıyor. Ona göre ülkemizin de içinde olduğu çevre ülkelerde doğurganlık düzeyinin düşük düzeye gelmesi sonucu gerçekleşen gençlik işsizliği, küresel sermayenin gelişmesi için bulunmaz bir fırsat penceresi olmuştur. Özbay, Türkiye deneyiminin iktidarlar gençler arasında diyoloğu sağlayacak demokratik bir ortamı yaratmanın yollarının ortak akılla bulunması gerektiğine vurgu yapıyor.

Nüfusbilimci olarak beni en çok heyecanlandıran ise kitaptaki son iki makale oldu. "Ulus-Devlet ve Nüfus Bilgisi" konusu bu yazı içinde Osmanlı'dan günümüze tartışılıyor. Kayıt dışı göç ve gözetimin küreselleşme ile arttığı, güvenlik sorununun ülkemizin gündemine oturduğu şu günlerde ne yapacağımızı bilmiyoruz. Artan kayıt dışı göçle birlikte gözetimin arttığı yerli nüfusun etnik temelde can, mal güvenliği, toprak bütünlüğü gibi konularda kamu dışında yeni gözetim biçimleri yaşamımız da yer alacak mı?

Son makalede tartışılan ülkemizin nüfussal değişimine bağlı olarak özellikle kırsal kesimde bir-iki kişiden oluşan "yaşlı, yalnız, üremeyen, üretmeyen" aile oranı HNEE'nün 2013 çalışmasında yüzde 37'e ulaştı. Özbay'ın belirttiği büyük kentlere yığılan kitlelerin oluşturduğu "kentsel yoksulluk" sorunu yarınlarda tartışacağımız konulardan ilki olacak. Tüm sosyal sınıflar için hak temelinde hizmet üreten sosyal devlet anlayışını gündeme almayı öneren Özbay'ın çalışmasının okunmasında yarar görüyorum.

* Dr., Sosyolog

YAPILARDA YAŞANAN SORUNLAR

Cihat UYSAL*

Geçtiğimiz yıl yaşanan ve bu yazının yazıldığı 2015 yılının haziran ayında da süren, birçok insanın ölümüne ve büyük mal kayıplarına yol açan kent içi su baskınları ve yağışlardan etkilenen çatıları yazmak istiyorum. Ancak, sorun bu iki konu ile sınırlı olmayıp, çevreyi oluşturan her türlü yapı kapsamında ele alınmalıdır. O nedenle yazacaklarımı değerlendirirken, genel durumu anlatan yukarıda dile getirdiğim açıklamaları gözden uzak tutmamak gerekir.

Yapıların çatılarının tasarımında çatıya gelecek yağışın meydana getireceği yük ile yağışın yapıdan uzaklaştırılması için gerekli sistem ve donanım konusunda yeterli bilgi, eğitim ve öğretim programlarında yeterince yer almamaktadır. Malzeme teknik ve teknolojisinde meydana gelen gelişmeler pazarlamaya yönelik tanıtım düzeyinde kalmaktadır. Örneğin, yağış kar ise karın yaratacağı erime, buzlanma, göllenme, ısıtma gereksinmesi ilişkileri, yağış yağmur ise, su giderinin çalışmaması halinde tasarımda ve uygulamada alınacak önlemler çok iyi tanımlanmalı ve tasarım aşamasında iyi tartışılarak çözümlenmelidir. Çatı yüklerinin iklim değerlerine göre sınıflandırıldığı bir standart oluşturulmalı ve yük değerleri güncellenmelidir. Özellikle, sanayi yapılarının büyük alanları kaplayan çatılarının taşıyıcı yapısı bu konuda alarm vermektedir. Çatı eğimleri ve parapet boyutları da estetik zorlamalara girmeden belirlenmelidir. Örneğin, bu yıl en çok rastlanan sorun su giderinin yetersiz kalması ya da tıkanması halinde eriyen ya da biriken su için önlem alınmamış olması idi.

Su taşkını, sel ve benzeri konulardaki sorunlar ise, yerleşimlerin düzeltilmesi olanaksız hale gelmiş oluşumundan, geçmişinden kaynaklanıyor. Kentsel yenileme adı altında yapılanlar ise kes-yapıştır tarzı ele alınan projeler yenileme kavramına uzak duruyor. Görünen o ki, dünyada tüketim ve paylaşım sorunlarının çözülmesi zaman alacak. O nedenle, beklemek yerine, çözüme katkıda bulunacak etkinlikler gerçekleştirmek, hazırlanmak hedeflenmelidir.

Önceleri rastgele görüntüsü veren ve toplumsal duyarlılık geliştikçe artan, kuşku uyandıran yatırım kararları ver-

“Çarşambayı sel aldı”

mek ülkemiz siyasetçilerinin müzmin alışkanlığı. Bütün sektörler için sorgulanması gereken bu yaklaşım özellikle yapı sektörü için daha büyük duyarsızlık ve yanlışları içeriyor. Şöyle de diyebiliriz, diğer sektörlerde yatırım kararlarının belirleyicisi sermaye olduğu için, sermayenin kendi doğruları, talep düzeyi ve yapım süresi gibi etkenler, genellikle gelişmiş teknik ve teknolojik seçenekleri kullanmaya yol açıyor. O nedenle, yapı üretim, teknolojisi ve biçimlenme tercihleri bunu gerektiriyor. Ancak, özel sektörün de daha çok parasal nedenlerle doğru karar vermekten kaçındığının örnekleri de var. Diğer yandan kamusal kurumların

yatırım kararlarında böyle bir alışkanlığın olduğunu söyleyemeyiz. Geçen yıl yapılarda ve çevremizde yaşananlar bu durumun göstergesi.

Özetle, yaşadıklarımızın tekrar yaşanacağını biliyoruz. Çünkü toplumsal davranış normlarımızı geliştirecek eğitimi sağlayamıyoruz. Bunu aşmanın yolunu bulmalıyız. Bunun yolu tasarım kararlarını veren insanların eğitim düzeyinin yükseltilmesi, uzmanlaşma ve ilgili standartların ve standartların dayandırıldığı bütün tanım, test yöntemi... gibi bilgilerin güncellenmesi ve gecikmeden, zamanında güncelleme-nin sürekliliğinin sağlanmasıdır.

* Mimar Y. Müh.

Prof. Dr. Nusret H. Fişek 101 Yaşında

Anma Yazıları

SAĞLIK NEREDE?

(A.Gürhan FİŞEK)

Sağlıkta en zor ve en pahalı dönemi yaşamaktayız. Dr.Refik Saydam, Dr.Nusret H.Fişek ve daha nice toplum hekimliğine gönül verenler bugünlere gelmeyelim diye çok uğraştılar. Ne yazık ki, sağlığın ticari bir araç olduğunu düşünenler, bugün daha baskın çıktı.

Gözlerini para bürümüş olan sermaye sahipleri, "insan sağlığı çok önemli (!)" diyorlardı. Bu iki yüzölçünün bir örneğiydi. Nitekim, hastaların sırtından büyük paralar kazandılar. Kazanç hanesine yazılan sağlık harcamalarının büyük bölümünü Sosyal Güvenlik Kurumu'na (ve onun sırtını dayadığı Devlet Hazinesi'ne) yükledikleri için, halk bu yükü daha az hissediyor.

Ama gözü doymazlık, sağlıkta eşitsizlikleri daha da artırıyor. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun aldığı önlemlerle, artan katkı payları ve ilaç bedelleriyle, halkın cebinden doğrudan para çıkmaya başladıkça, sağlıkta eşitsizlik de büyüyor.

Zenginler, sağlık için her türlü bedeli ödeyebilir; ama yoksullar öyle değil. Yoksulların, doğrudan sağlık harcamalarını ceplerinden ödemeleri beklendikçe, önce bankaların, sonra azrailin perçesine düşmekte.

Dr.Nusret H.Fişek ve toplum hekimliğine gönül verenler, bugünlere görmeyelim diye çok uğraştılar. "Herkes sağlık" onların temel hedefleriydi. Koruyucu hekimlik öncelikleriydi. Sağlık giderlerinin toplum tarafından (vergilerle) karşılanması istekleriydi.

Önce 12 Mart 1971 ve sonra 12 Eylül 1980 Askeri Darbeleri ile başlayan ve AKP iktidarı ile süren, toplumsal yıkım, sağlıkta da yıkıma yol açtı. Ülkenin kapılarını küreselleşme dalgasına tamamen açtı ve sağlıkta ticarileşme adına yapılabilecek ne varsa yaptı.

Halkın, güçsüzlüğü ve örgütsüzlüğü; sağlık alanında bilinçsiz oluşu ve oluşturulan "korku imparatorluğu"; sağlık çalışanlarının ve onları yetiştiren üniversitelerin mücadelelerinin zayıflığı ve yeni sağlık önderlerinin çıkmayıp, bizleri bugünlere taşıdı. Şimdi önümüzde "küreselleşme reçeteleri", yaşama tutunmaya çalışıyoruz.

Bir zamanlar kendi aşısını yapan ülke, yüksek paralarla aşı ithal ediyor. Kendi ilacını yapan sosyal sigortalar, ithal ilaçlara büyük paralar ödüyor. Daha on yıl öncesine kadar yönetiminde oldukları kendi hastanelerine işçi ve aileleri, konuk olarak sırayla alınıyorlar.

En önemlisi, sağlık alanındaki gelişmelerin tek itici gücü "kâr" hırsı oldu. Artık sağlık çalışanlarının söz hakkı yok;

(21 Kasım 1914 – 3 Kasım 1990)

Sağlıkçıların Başöğretmeni
Halk Sağlığı Önderi
Kalpaksız Kuvayı Milliyeci

hizmetin itici gücü olamıyorlar.

Sağlıkta yeni bir sosyalizasyon süreci gerekiyor. Bunun için, toplumsal dayanışmaya inananların, geçmişte olduğu gibi, güçlerini ve ülkülerini birleştirerek mücadele etmeleri gerek.

"Kazaları ve hastalıkları önleyelim ki, hastaneler boş kalsın."

"Yoksulluğu ve işsizliği önleyelim ki, insanlar hastalanmasın."

"Barışı sağlayalım ki, insanlar canlarını yitirmesin."

BARIŞ NEREDE?

Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR*

Insanlık tarihi insanların hayatlarını değiştiren büyük buluşların, insanların ufkunu açan büyük keşiflerin, toplumu geliştiren ve dönüştüren büyük değişimlerin tarihi olduğu kadar; büyük acıların, toplumsal yıkımların ve savaşların da tarihidir aynı zamanda.

Ünlü Alman edebiyat insanı ve savaş karşıtı Bertold Brecht, İkinci Dünya Savaşı'nı yaşayan biri olarak "Duvara Tebeşirle Yazılan" isimli şiirinde "Savaş istiyoruz!" diyenlerin değişmeyen kaderini "Savaş istiyoruz!" En önce vuruldu bunu yazan" dizeleri ile tarihe not düşüyordu.

Peki sadece savaş isteyenler mi yaşıyorlar savaşın getirdiği yıkımı, acıyı ya da ölümleri? Resmi rakamlara

göre sadece I. Dünya Savaşı 8 milyon, II. Dünya Savaşı da 73 milyon insanın ölümüne yok açmadı mı? Her savaşta olduğu gibi II. Dünya Savaşı'nda da ölenlerin çoğunu, rakamlarla söyleyebiliriz 49 milyonunu siviller oluşturuyor muydu?

III. Dünya Savaşı'nın yaşandığı öne sürülen bugün de tarihin her döneminde olduğu gibi savaş isteyen insanlar var dünyanın her yerinde. Avustralya Ekonomik ve Barış Enstitüsü'nün bir araştırması, 2013 yılında 162 ülkenin 83'ünde barışın egemen olduğu, 78'inde ise şiddet ve karışıklığın hüküm sürdüğünü belirlledi. 2014 yılında 72 bin ölümcül olayla Suriye ilk sıradaki yerini alırken, 9,5 milyon insanın ülke içinde ve dışında göç ettiği belirtildi. En çok kişinin öldüğü ülke sıralamasında 18 bin 500 kişi ile Irak ikinci sırada yer aldı. Iraklı 1 milyon 900 bin kişinin ise mülteci konumunda bulunduğu açıklandı. 3 bin 800 kişinin hayatını kaybettiği Yemen ise üçüncü

olarak not edildi. Yemen'de 335 bin kişinin de göç ettiği açıklandı. Listenin dördüncü sırasında bulunan Libya'da ise geçen yıl öldürülenlerin sayısı 3 bini aşarken mültecilerin sayısı 64 bine ulaştı. Uluslararası Küresel Barış Endeksi (Global Peace Index) verileri 2014 yılında dünya genelinde meydana gelen savaşlarda hayatını kaybedenlerin sayısının 200 binin üzerinde olduğunu açıkladı. Ölüm oranlarının büyük bir bölümünün Ortadoğu bölgesinde olduğuna da özellikle dikkat çekildi. Savaşların dünya genelindeki maliyetinin ise 14 trilyon doları bulunduğu belirtildi.

Ölümlerin yanı sıra, savaşlar ve şiddet olayları yüzünden 50 milyon insanın ülkesini terk ederek mülteci konumunda bulunduğu açıklandı ve bu sayının İkinci Dünya Savaşı yıllarından daha yüksek olduğuna dikkat çekildi. Avustralya'daki araştırmada dünyanın en huzurlu ülkeleri sırala-

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Kurumları Yöneticiliği Bölümü Öğretim Üyesi ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

masında İzlanda birinci, Danimarka ikinci, Avusturya üçüncü, Yeni Zelanda dördüncü, İsviçre beşinci sırayı alırken, ABD 94. Türkiye ise 135. sırada yerini aldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İzleme Komisyonu'nun raporuna göre Türkiye'de son 30 yılda yaşanan iç karışıklıklarda 30.576 kişi öldü, 386.360 kişi göç etmek zorunda kaldı. Son günlerde yeniden alevlenen iç karışıklıkların acı tablosu 10 Ekim'den beri tüm ülkeyi yasa doğdu.

Elbette savaşların ortaya çıkardığı yıkımın, acıların ve ölümlerin önemi rakamların yan yana gelmesinden daha büyük anlamlar taşımaktadır. Savaşlar belli bir kazananı olmayan ve genellikle savaşan iki taraftan birinin geçici olarak yenildiği fakat insanlığın ve savaşan halkların her zaman kaybettiği bir durumdur.

Modern dünya insan haklarından ve bireyin fiziksel, ruhsal, güvenlik, barınma vb. ihtiyaçlarından bahsederken bu haklara ve ihtiyaçlara en büyük saldırıyı yapan savaşlar hakkında yeterince önlem almamakta, hatta kimi zaman savaşları kışkırtma yoluna gitmektedir.

Bireyler kendi tercihleri ile işlerini, arkadaşlarını, okuyacakları okulları seçebilirken savaşlarını seçememektedir. Savaşlar bireylerin tercihleriyle ilişkili olmaktan öte daha büyük çıkarların ya da olguların sonuçlarıdır. Devletler birbirlerine savaş açma hakkına sahiplerken ve bunlar uluslararası hukukla düzenlenirken, bu savaşlardan dolaysız olarak etkilenen insanların barış haklarının bile olmaması insan haklarının en büyük eksikliklerindendir.

Savaş bireysel bir seçim olmaktan öte bireye dayatılan bir durumken, barış

ihtiyacı ve talebi hem bireysel hem de toplumsal olarak bütün insanlığın en fazla ihtiyaç duyduğu devredilemeyen taleplerden biridir. Bu yüzden artık insan haklarının ötesinde konumlanan "İnsanlığın Hakları"nın geliştirilmesinde insanlığın ve dünya halklarının barış içinde bir arada yaşayabileceği bir yaklaşımın geliştirilmesi ve bunun hukukunun oluşturulması önemli bir işlev kazanmaktadır. Bu ise ancak insanlığın barış için kararlı tutumu ve yaklaşımı ile gerçekleştirilebilir. Ünlü şair ve savaş karşıtı Nazım Hikmet'in dizeleriyle:

*Yaşamak bir ağaç gibi
tek ve hür ve bir orman gibi
kardeşçesine,
bu hasret bizim...*

ÇÖZÜM ELLERİMİZDE ...

Oya FIŞEK*

Dünyanın dört bir yanından çığlıklar yükseliyor. Dünyanın dört bir yanı kan içinde. Dünyanın dört bir yanı alev alev. Giden canlar her gün ağızlarda yükselen sayılar oldu. Sanki nasırlaştı yürekler. Ne hak kaldı, ne hukuk. Suskunluk, çaresizlik çığlık çığığa. Duyabilen kulaklar, hissedebilen yürekler var biliyoruz. Ve biliyoruz ki, siz dostlarımızla birlikte yan yana omuz omuza karanlıklar aydınlığa dönüşene kadar yürüyeceğiz.

Victor Hugo'nun dizeleriyle bir türkü tutturacağız.

"Başla şarkına ey namuslu halk gün ışıırken,
Tükür kocamış yüzyılın suratına ..
Söyle özgürlüğün şarkısını bağıra bağıra ..
Siz de kulak verin ey zorbalar
Kükreyen aslan gibi nasıl
Şarkı söyler durur halk.
Zorbalar size söylüyorum
Şunu bilin hiç biriniz yenemeyecek insan
oğlunun yüreğini.
Öyle susadılarki sevgiye ve kardeşliğe
Artık hiç durmaz, atlar giderler
Bir sabahtan, bir sabaha,
Bir aydınlıktan, bir aydınlığa."

Bizler, sevgi ve barışın dili olacağız. Aşık Veysel'in sazında, sözünde buluşacağız, onunla birlikte söyleyeceğiz türküyü.

Kürdü Türkü ve Çerkezi
Hep Ademin oğlu kızı
Beraberce şehit gazi
Yanlışı var mı, ve neresi.

Kurana bak İncile bak
Dört kitabın dördüne de hak
Hakir görüp ırk ayrımak
Hakikatte yüz karası.

Veysel sapma sağa sola
Sen Allahtan birlik dile
İkilikten gelir bela
Dava insanlık davası.

Dünyanın her yerinden "Barış Barış" sesleri yükseliyor. Peki kim istiyor savaşı? Ünlü Fransız yazar Jean Paul Sartre şöyle diyor : "Savaşı zenginler ister, yoksullar ölür".

Fransız şair Alletz "Saray'ın Durumu" şiirinde ise aynı soruyu şöyle yanıtlıyor:

Sizin kralınızım diyen na işte bu
İşte bu, bize yıkımı getiren,
Savaş açan bu, evimize baskımıza.
İstedliğini öldüren na işte bu
Bu adam işte hepimizi kırıp geçiren
Hepimize vergiler bindiren na işte bu
Kim ister savaşı, kim
Ali kıran baş kesen kim?
Bir de savaştan çıkar sağlayanlar
Bir koyup beş kazanmak isteyenler.

Onbeşinci yüzyılda yaşamış Alletz..
Yüzyıllar geçmiş, hala "Savaşa Hayır"
diyoruz. Hala "Barış" düşmanlarının
önünde dimdik duruyoruz. Barışın
düşmanlarının kimler olduğunu bili-
yoruz. Bakın Mustafa Kemal Atatürk,
1924 yılında yaptığı bir konuşmada ne
diyor :

"Cumhuriyet Ahlakı", erdeme dayalı
bir yönetimdir. Sultanlık, korku ve teh-
dide dayalı bir yönetimdir.

Cumhuriyet, erdemli ve namuslu
insanlar yetiştirir. Sultanlık, korkuya,
tehdide dayalı olduğu için korkak, alçak,
sefil, rezil insanlar yetiştirir.

Sultanlık ile Cumhuriyet arasındaki
fark budur."

*Halk Sağlığı Önderi
Prof.Dr.
Nusret H. Fişek'i
Doğumunun 101.
ve Ölümünün
25. Yıldönümünde
Saygıyla Anıyoruz.*

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem
Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

ÇAĞDAŞ SANATLAR MERKEZİ'NDE BULUŞTUK

Prof.Dr.Nusret Fişek, Halk Sağlığı bilim çalışmalarına gönül verdiği kadar, nüfusbilim alanında da büyük çaba gösterdi. Türkiye'de bu bilim dalının gelişmesi için mücadele etti. Zamanında dünyanın en önemli 5 nüfusbilimcisiydi. Bugünkü panelimizde konuşmacılarımız, nüfusbilimin 3 temel konusunda biri olan GÖÇ konusunu ele aldılar. GÖÇ konusu bir yanıyla nüfus bilimini, bir yanıyla sağlığı, bir yanıyla da insan haklarını ilgilendirir.

Prof.Dr.Nusret Fişek, İnsan Hakları Derneği'nin ve İnsan Hakları Vakfı'nın kurucuları arasında yer alarak, insan haklarına olan duyarlılığını da ortaya koymuştu. Onun için bu panel konusu onu anmak için çok yerinde bir seçim olmuştur.

mımızda bir Barış Dinletisi vardı. Sevda Cenap And Müzik Vakfı'nın çabaları ve katkıları için her yıl olduğu gibi teşekkür ederiz. Bu kez, ünlü keman yorumcusu Prof.Dr.Orhan Ahıskal'ı bizlere kazandırdılar.

Barok dönem eserlerinin otantik icra çalışmalarından çağdaş müziğin "avant-garde" eserlerine kadar çok geniş bir dağarcığa sahip olan Ahıskal, kuşağının en önemli kemancılarından biri olarak kabul edilmektedir. Hakkında "Olağanüstü bir müzisyen ... birinci sınıf bir solist", "Heyecan verici bir tutku ile hassas duyarlılığın en tatmin edici bileşimi", "Güzel bir ton, olgun bir repertuar ve stil anlayışı ve kusursuz

PANEL : Göç ve Sağlık

Oturum Başkanı : Prof.Dr.Hakan Altıntaş

(Hacettepe Üniv. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı)

Suriyeli Mültecilerin Sağlık Sorunları : Prof.Dr.Cem Terzi

(Dokuz Eylül Üniv. Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı)

Günümüzde Göçler ve Kadın Sağlığı : Prof.Dr.Şevkat Bahar

(Hacettepe Üniv. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı)

Paneli izleyen karma resim sergisi açılışı ve ödül törenleri de önemliydi. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nca her yıl dağıtılan, Çocuğun İnsan Hakları Ödülü bu yıl Nesin Vakfı'na verildi. Ödülün gerekçesi, erdemli, korkusuz, bilimin meşalesini elinden hiç bırakmayan çocuklar yetiştirmesi. Bu fırsattan yararlanarak, Vakfın kurucusu ve emekçisi Aziz Nesin'i de 100.Doğumyılında sevgiyle ve saygıyla anıyoruz.

Bu yıl Türk Tabipleri Birliği Nusret Fişek Halk Sağlığı Hizmet Ödülü DOĞADER ve Dr.Umur Gürsoy arasında paylaştırılmıştır.

DOĞADER'e ödülün verilme gerekçesi, çevre sağlığı alanında uzun süredir yaptığı çalışmalardır. Özellikle son yıllarda Bursa'da hava kirliliğini arttırması beklenen çimento fabrikası ve termik santralin kurulmasına karşı mücadelesidir.

Dr. Umur Gürsoy, bütün yaşamını çevre sağlığı konusunda mücadeleye adanmış alanda çalışan bir halk sağlığı uzmanıdır. Bu uğurda çeşitli kitaplar, yayınlar üretmek yanında aktif eylemlere katılmış, bilirkişilikler yapmış, raporlar hazırlamıştır. Özellikle Çukurova'da yaptığı çevre mücadelesi ve nükleer santral karşıtı çalışmaları ile ödüllendirilmeye değer görülmüştür.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da progra-

bir entonasyonla apayrı bir kemancı" gibi yorumlar yapılan Ahıskal, bugüne kadar İngiltere, A.B.D., Azerbaycan ve Türkiye'de, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Antalya Devlet Senfoni ve Bursa Bölge Devlet Senfoni, Eskişehir Büyükşehir Belediye Senfoni, Anadolu Senfoni, Sheffield Festival Orkestrası,

the Hartt Senfoni orkestraları, Mersin Akademik Oda Orkestrası, Orkestra Akademik Başkent, Connecticut Virtuosi ve Bakü Filarmoni Devlet Oda Orkestrası gibi orkestralarla birçok konsere solist olarak katıldı. Gürer Aykal, Antonio Pirolli, İbrahim Yazıcı, Yalçın Adıgüzel, Fahrettin Kerimov ve Naci Özgüç gibi şeflerin yönetiminde Beethoven, Brahms, Korngold, Lou Harrison, Mozart, Paul Patterson, Piazzolla, Şnitke, Şostakoviç ve Vivaldi keman konçertolarını seslendirdi.

Ahıskal seçkin oda müziği toplulukları ile Almanya, A.B.D., Bosna-Hersek, Cezayir, Fransa, Hırvatistan, İngiltere,

Dr.Umur Gürsoy ödülünü TTB Genel Sekreteri Prof.Dr.Özden Şener'den alırken.

İskoçya, İspanya, İtalya, Kuzey Kıbrıs, Litvanya, Rusya, Şili, Ukrayna ve Yunanistan'da verdiği 250'yi aşkın konserin yanı sıra üç kıtada 100'in üzerinde resital verdi. Bu konserlerde Devlet Sanatçıları İdil Biret ve Ruşen Güneş, Muhiddin Dürrüoğlu, Özgür Aydın, Emre Elivar, Toros Can, Gökhan Aybulus ve Alman viyoloncelci Johannes Moser gibi günümüzün önde gelen isimleri ile sık sık birlikte çalışan Ahıskal, kendisine ithafen yazılmış iki

ayrı keman konçertosunun da dünyada ilk seslendirilişlerini gerçekleştirdi. Ahıskal kurucu üyeliğini yaptığı Ankara Üniversitesi Solistleri oda müziği topluluğu ile 2013 Donizetti Ödülleri'nde Yılın Oda Müziği Topluluğu ödülüne layık görülmüştür.

Ahıskal, Ankara Devlet Konservatuvarı ve Manchester Kuzey Kraliyet Müzik Koleji'ndeki eğitimini takiben A.B.D.'de keman ve oda müziği çalışmalarını dünyaca ünlü Emerson Yaylı

Nesin Vakfı adına Nesin Çocuklarından Süleyman ödülünü Vakıf Başkanı Oya Fişek'ten aldıktan sonra konuşmasını yaparken.

Prof. Dr. Orhan Ahıskal sahnede.

BARIŞ DİNLETİSİ – Anadolu'nun Sesleri
Prof. Dr. Orhan Ahıskal, keman
Elif Önal Çubukçu, piyano.

PROGRAM

A.A. Saygun (1907-1991) Yalnız Keman için
Partita Op.36 (3.Tema con Variazioni, Lento)
A.A. Saygun : Keman ve Piyano için Süit
"Demet", Op.33
1. Prelüd, Lento
2. Horon, Vivo
3. Ağır Zeybek, Çok ağır
4. Sepetçioğlu

Prof. Dr. Orhan Ahıskal

Düzenleyen Kuruluşlar

SEVDA-CENAP
AND
MÜZİK VAKFI

DUSTUMYOLA.COM

- Türk Tabipleri Birliği
- Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
- Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
- Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre için Sağlıkçılar Derneği
- Sevdâ Cenap And Müzik Vakfı
- Çankaya Belediyesi

Bu yazıdaki tüm fotoğraf çekimleri Başak Zeynep Çongur tarafından yapılmıştır.

ÇOCUĞUN İNSAN HAKLARI ÖDÜLÜ 2015 NESİN VAKFI'NIN OLDU

2015 yılı "Çocuğun İnsan Hakları Ödülü"nün NESİN VAKFI'na verilmesi kararlaştırılmıştır. 1973 yılında Aziz Nesin tarafından kurulan Vakıf, "eğitim olanaklarından yoksun çocukların, tükettiğinden çok üreten, toplumsal sorumluluğu olan, özgüvenli ve özverili, kendini sürekli geliştiren, kendine ve dünyaya eleştirel gözle bakan, topluma yararlı bireyler olarak yetişmelerini sağlamak" amacındadır.

"Bugüne değin yüzlerce çocuk, Nesin Vakfı'nda mutlu bir çocukluk yaşamış, yetişmiş ve hayata atılmıştır. Bugün Vakfımızda 42 çocuk ve genç barınmakta ve okumaktadır."

"Nesin Vakfı'na genellikle ilkokul çağına girmemiş ya da yeni girmiş çocuklar kabul edilir. ... Çocuklar toplumda kendi başlarına ayakta durabilecek eğitim, beceri ve olgunluk düzeyine eriştikten sonra Nesin Vakfı'ndan kendi istekleriyle ayrılırlar."

Sayın Prof.Dr.Ali Nesin'in çabalarıyla Vakfın çalışmaları yeni bir boyut daha kazanmıştır: Matematik köyü. "Şirince köyünün (İzmir - Selçuk) 1 km uzağında, dağ başında ve mutlak bir ıssızlık içinde, yemyeşil bir ortamda, 7'den 70'e herkesin her seviyede matematik yaptığı, öğrendiği, öğrettiği

ve düşündüğü, Nesin Vakfı'na ait 30 dönümü zeytinlik olmak üzere toplam 55 dönümlük bir köy. Şatafattan ve gösterişten uzak, sade ve içten. Evler taş, çamur ve samandan. Ağustos böcekleri dışında, yoğunlaşmayı ve düşünmeyi engelleyen, rahatsız edici her türlü öğeden uzak. TV yok, müzik yayını yok. Ama elektrik, sıcak su ve internet gibi uygarlığın izleri var. Börtü böcek de eksik değil. ... İlköğretim düzeyinde eğitimden en ileri seviyede araştırma-ya kadar her türlü matematiksel etkinlik aynı anda yer alabilir. Şu anda 350 kişi barındırarak kapasitede. Çadır da kurulabilir."

Bu yılın bir başka özelliği var : Vakfın kurucusu ve fikir babası Aziz Nesin'in doğumunun 100.yılı olması... İnsanlar yalnızca bedenleri değil, eylemleri ile de yaşarlar.

Onun için Aziz Nesin'e "Nice 100 Yıllara dileğinde bulunuyoruz".

Emektarlarını çocuğun bir birey olarak varolması için gösterdikleri duyarlılıktan ve uğraştan dolayı kutluyoruz.

KUTU NO.1

MATEMATİK KÖYÜ'NDE PLANLANAN PROGRAMLAR

- 2015 Lise Yazokulları: 15 Haziran - 6 Eylül 2015
- 2015 Mustafa Yağcı Lise Yazokulları: 15 Haziran - 6 Eylül 2015
- 2015 Lisans ve Lisansüstü Yazokulu: 13 Temmuz - 20 Eylül 2015
- 2015 Lisans ve Lisansüstü Yazokulu Fizik ve Fiziğe Yönelik Teorik Dersler
- 2015 Arché Antik Yunan Yazkampı: 10-23 Ağustos 2015
- 2015 Şirince Spinoza Haftası: 17-23 Ağustos 2015
- 2015 Felsefe Yazokulu: 24 Ağustos - 6 Eylül 2015
- 2015 Sosyoloji Yazokulu: 31 Ağustos - 6 Eylül 2015
- 2015 Sinema Yazokulu: 7-13 Eylül 2015
- Matematiksel Evrim Yazokulu: 6-13 Eylül 2015
- Genç Matematikçiler Toplantısı: 14-18 Eylül 2015
- Kurban Bayramı'nda Cebir: 24-27 Eylül 2015
- Kurban Bayramı'nda Türev: 24-27 Eylül 2015
- Üçüncü Elektrik Mühendisleri Odası Akademik Kampı, Büyük Veri ve Madencilik: 8-11 Ekim 2015
- Nesin Matematik Köyü'nde araştırma grupları

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Selülozik Tiner İle Bronzdan Yapılmış Eşyanın Temizlenmesi

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: İşçi polisaj (parlatma) işlemi yapılmış, boru şeklinde, bronzdan bir eşyanın vernikleme öncesi, fırça ile temizliğini yapmaktadır.

İşçilerin bu çalışmalar sırasında karşılaşılabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz ?

1. Asit depolama tankının vana veya hortum bağlantı yerinden asit püskürmesi olabilir. Asit çalışanların yüzüne, gözüne gelebilir, cildine bulaşabilir.
2. IBC (Intermediate Bulk Container) tankın içine daldırılan hortum tankın içinden çıkarak asit çalışma zeminine dökülebilir, çalışanların komple üzerine sıçrayabilir.
3. Hortumun depolama tankına bağlarken, hortum ucunu IBC tankının içine daldırırken çalışanların eline- cildine asit bulaşabilir.
4. Dökülen, saçılan asit çözeltisi –zenindeki su ile reaksiyona girerek- zararlı ve tahriş edici buharlar açığa çıkartır. Asit buharlarının solunması durumunda solunum yollarında ciddi tahrişlere neden olabilir.
5. Çalışanların gözüne kaçabilecek (olası bir) asit gözde, yüzde (geri dönüşümü olmayan /kimyasal yanık izi bırakan), eller ve cilt üzerinde çok ciddi hasarlara / tahribatlara neden olabilir.
6. Dökülen kimyasal madde kanalizasyon sistemine karışabilir. Sülfürik asit tahta, bez gibi organik maddeye temas etmesi durumunda yangına neden olabilir.

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Dr. Engin TONGUÇ
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Doç.Dr. Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL
Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Yrd. Doç. Dr. Taner AKPINAR
Yrd. Doç. Dr. Umur AŞKIN
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Prof. Dr. Yıldız TÜMERDEM

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof. Dr. Cahit TALAS
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Tuncer UÇAROL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY

İÇİNDEKİLER

- **ÇOCUK HABER**
Kayıp Çocukluk, İpotekli Gelecek... 4
Taner AKPINAR
- **ÇOCUK HABER**
Gençler İçin İnsana Yakışır İşin Yolunu Açmak 3
Özetleyen : Damlanur TAT
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Dikkatsizlik Bir İş Kazası Nedeni midir? 6
Ebru KAYA
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
İşyerlerinde Çukurlar ve Güvenlik 7
Mustafa TAŞYÜREK
- **ANIMSA**
Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 21
Türkiye'de Koruyucu Hekimliğin Mimarı : Dr. Refik Saydam 12
- **KADIN EMEĞİ**
Kadın Söyleşileri - 4
Emeğin Görünmeyen Yüzü : Eğitim Emekçisi Kadınlar 14
- **KİTAP TANITIMI**
Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus
Mümtaz PEKER 16
- **YAŞAM**
Yapılarda Yaşanan Sorunlar 17
Cihat UYSAL
- **ANIMSA**
Prof.Dr. H.Nusret Fişek 101 Yaşında Anma Yazıları 18
Sağlık Nerede ? - A. Gürhan FİŞEK 18
Barış Nerede ? - Gülbiye Yenimahalleli YAŞAR 18
Çözüm Ellerimizde - Oya FİŞEK 19
Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde Buluştuk 20
- **YAŞAM**
Çocuğun İnsan Hakları Ödülü 2015 Nesin Vakfı'nın Oldu 22
Cihat UYSAL
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :
Selülozik Tiner İle Bronzdan Yapılmış Eşyanın Temizlenmesi .. 23
Mustafa TAŞYÜREK

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

<http://www.isguvenligi.net>
<http://www.osgb.fisek.com.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • **Faks:** 0312 425 28 01 - 395 22 71
 - Web sayfası: www.fisek.org.tr
 - Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
 - Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Bu bir HAKEMLİ dergidir.**

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
- **Sayı:** 143 • Kasım - Aralık 2015
- **Ücretsizdir**
- **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7/188
İskitler 06060 ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • **Fax:** 0312 384 30 57
- **Baskı Tarihi :** Kasım 2015